

Masteruppsats 15 hp,
för Masterexamen i utbildningsvetenskap
2019

Allt är för barnens bästa

Livsberättelser om det betydelsefulla i möten

Ingmarie Bengtsson

Författare/Author

Ingmarie Bengtsson

Titel/Title

Allt är för barnens bästa – Livsberättelser om det betydelsefulla i möten

Everything is for the children´s best – Life stories about the importance of meetings

Handledare/Supervisor

Charlotte Tullgren

Examinator/Examiner

Torgny Ottosson

Sammanfattning/Abstract

Syftet med denna studie är att belysa och analysera sex invandrade kvinnors berättelser om hur de upplevt att möta det nya landet i allmänhet och den svenska förskolan i synnerhet utan att kunna svenska, eller ha begränsad tillgång till språkliga uttryck. Detta i relation till förskollärares uppdrag att samverka med hemmen samt ge föräldrar möjlighet till delaktighet i förskolans verksamhet.

Livsberättelser utgör empirin. Narrativ teori och socialkonstruktionistiskt perspektiv används för analys av resultatet. Inom detta perspektiv utgår man från att det inte finns några givna sanningar utan en mängd varianter av uppfattningar om sanningar. Dessa bildas och ombildas i olika kontexter och som narrativ forskare ser man sig som delaktig i skapandet av de berättelser som konstrueras. Burr´s fyra kategorier för att definiera social konstruktion har använts i analysarbetet.

Resultatet visar att mötet och bemötandet är det som är viktigast för mammorna i studien och barnens trygghet och välbefinnande är det som dominerar narrativen. Att inte kunna språket kan vara ett problem men viljan från förskolans personal att förstå och förstås betonas av mammorna, framför svårigheterna med språkliga hinder. Önskan om ytterligare delaktighet nämns inte och detta bör diskuteras och problematiseras i arbetslagen.

Ämnesord/Keywords

förskola, delaktighet, samverkan, social konstruktion, livsberättelse, språk, interkulturalitet

Abstract

Keywords: preschool, participation, cooperation, social construction, life story, interculturality

Aim of this study is to examine how immigrant parents experience their first meeting with the new country in general and the Swedish preschool, I in particular, with no or little access to the Swedish language.

Previous research in the field is poor and the focus is on how teachers' and preschool teachers' opinions about cooperation with parents (Crozier 1999), (Joshi, Eberly & Konzal 2005), (Phoon, Abdullah & Abdullah 2013) (Fakir 2010) (Persson & Tallberg Broman 2002). From parents' perspective the wellbeing and comfort of their children seem to be of most importance (Vuorinen 2018). The difficulty of not understanding each other due to language barriers is also of interest and was discussed by Massing, Kirova and Hennig (2013).

The study was based in Social construction with help from Burr's (2015) definitions as tools, used in the analysis. Since social construction and narrative research argue that the researcher is part of creating the stories, I have striven to consider that during the process.

The study has a qualitative approach and data consists life stories told by six mothers that didn't know any Swedish, or had limited access to the language, when they first met the Swedish preschool. The life stories were transcribed and interpreted in order to find dominating patterns.

Prevailing ethical principles have been considered as they are put in Swedish research council guidelines (Gustavsson, Hermerén & Pettersson, 2011). The respondents were guaranteed confidentiality and possibility to stop participating at any time.

Results showed that the dominant finding is the wellbeing and comfort of the children. To be met with interest and curiosity seem to be more important than to be able to speak the same language from the beginning, even if the linguistic barriers can be problematic.

The curriculum for Swedish preschools emphasizes the importance of giving parents possibility to be involved in the preschool. But this was not anything that was mentioned in the study. It can be of great interest in discussions among preschool teachers to be better prepared to meet parents.

Förord

Att skriva en masteruppsats är både intressant och krävande. Arbetet med denna uppsats har inte bara medfört fantastiska möten med de kvinnor som så generöst har delgivit mig både stort och smått ur sina liv, utan tagit mig med på en resa där jag fått lära mig en del om mig själv och de förgivettaganden som jag varit omedveten om. Jag känner stor ödmjukhet inför dessa kvinnor och är ytterst tacksam för deras bidrag till mitt arbete.

Att befinna sig i en kontext där fantastiska kolleger bidrar med glada tillrop och kritiska kommentarer är en ynnest. Er hjälp har varit ovärderlig. Likaså det stöd jag fått av mina studiekamrater i masterutbildningen.

Handledarens roll är kanske den allra viktigaste i skrivprocessen och utan min fantastiska handledare, Charlotte, med sina metaforer och positiva inställning, hade jag haft svårt att komma i mål. Tack för att du har varit tillgänglig när jag behövt ditt stöd!

Hässleholm 191016

Ingmarie Bengtsson

Innehåll

Inledning och bakgrund	7
Syfte och frågeställningar	9
Tidigare forskning	11
Interkulturellt perspektiv	11
Delaktighet och samverkan	11
Narrativ teori och analys	16
Social konstruktion	18
Metod	21
Den sjunde berättaren	21
Urval	22
Genomförande	23
Bearbetning och analys	25
Etiska överväganden	28
Metodologiska reflektioner	28
Resultat och analys	30
Presentation av deltagarna	30
Alina från Polen	30
Nicha från Thailand	30
Sara från Syrien	31
Joyce från Filippinerna	31
Salima från Marocko	31
Lidia från Armenien	31
Transkriptionsnyckel	32
Teman i mammornas berättelser	32
Från utanförskap till deltagande	32

Språkets betydelse	38
Anledning till att stanna i Sverige	43
Förskolans roll	48
Diskussion	52
Till sist.....	55
Referenser.....	56

Inledning och bakgrund

Detta är en studie som utgår från invandrade föräldrars livsberättelser med fokus på mötet med det nya landet i allmänhet, och den svenska förskolan i synnerhet, med ringa eller ingen kunskap om det svenska språket. Jag har haft förmånen att få möta sex mammor från olika länder som har delat med sig av berättelser om sina liv. Studien bygger på dessa berättelser.

Under många år har jag arbetat på förskola och tagit emot barn och föräldrar från olika länder. Svårigheten att kunna kommunicera, förutom vid ett första möte med tolk och genom kroppsspråk och enstaka glosor, var många gånger frustrerande och ledde till tankar om hur upplevelsen var för föräldrarna. Om jag upplevde frustration och osäkerhet i min professionella roll, hur upplevde då föräldrarna att lämna sina barn på förskolan? Resultaten i studien för min magisteruppsats (Bengtsson 2015), där jag undersökte förskollärares och barnskötares tal om arbetet med interkulturalitet och flerspråkighet, pekar på samma osäkerhet och ett av resultaten är att deltagarna i studien uttrycker en oro över att inte kunna hjälpa barn och föräldrar på grund av kulturella skillnader och språkförbistringar. Detta utgör grunden till att jag genom denna studie vill försöka belysa föräldrars perspektiv.

Sedan 1998 har förskolan varit en egen skolform med egen läroplan. Från att ha varit en institution med uppdrag att sörja för att föräldrar, ofta ensamstående mödrar, skulle ha möjlighet att förvärvsarbeta, flyttades fokus därmed till att riktas mot barnens behov och mot begreppet undervisning. I den reviderade upplagan av läroplanen (Skolverket 2010) formuleras förskolans ansvar gentemot föräldrarna ”känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation mellan förskolans personal och barnens familjer” (s. 15). Formuleringarna i läroplanen handlar inte bara om att förskolan ska ha ett nära samarbete med hemmen utan föräldrarna ska dessutom ”ha möjlighet att inom ramen för de nationella målen vara med och påverka verksamheten i förskolan” (Skolverket 2016 s. 13). Sedan den 1 juli 2019 gäller en reviderad läroplan, Lpfö 18 (Skolverket 2018). En intressant förändring i skrivningarna om man jämför Lpfö 98/16 med Lpfö 18 är att det i den förstnämnda står att förskolläraren ansvarar för att vårdnadshavare *är delaktiga* till att formuleringen i den senaste revideringen är att förskolläraren ska ansvara för att vårdnadshavare *ges möjlighet till delaktighet* (Skolverket 2016; 2018). Kanske öppnar denna formulering upp för diskussioner om vad det kan innebära för förskolans personal istället för att stanna vid en känsla av att inte lyckas? Att göra förskolans innehåll och mål tydliga är nödvändigt för att bereda föräldrarna möjlighet till inflytande. Detta utgör en stor utmaning för

förskollärarna och kan medföra ojämlikhet i samtalen på grund av språkförbistringar och osäkerhet hos föräldrar över vad som förväntas av dem (Björk-Willén 2013).

Den svenska, och övriga nordiska länders, förskola skiljer sig från andra länder i en internationell jämförelse genom att pedagogik, vård och omsorg kombineras (Markström 2007). Begreppet *educare* används för att göra detta tydligt, och rätten för barn att delta i förskolans verksamhet för sin egen skull skiljer sig från att det tidigare var föräldrarnas behov av omsorg som styrde. Detta kan utgöra en stor skillnad för föräldrar från andra kulturer där det kan finnas en annan syn på barnuppfostran, omsorg och undervisning.

Redan 1997 kom regeringens proposition *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik*, och även om termerna till en del har förändrats så uttrycks samma åsikt i följande skrivning:

Förskolan och skolan kan utgöra platser där man både kan lära känna varandra och lära av varandra. Förutsatt att de visar öppenhet för mångfalden kan förskolan och skolan utvecklas till attraktiva mötesplatser som alla föräldrar oavsett etnisk och kulturell bakgrund med förtroende sänder sina barn till. Ingen skall behöva vända förskolan eller skolan ryggen på grund av rädsla och otrygghet. (Regeringens proposition 1997/98:16, s. 63).

Med ökad invandring ökar också kraven på mottagandet av alla barn i förskola och skola. Detta medför, enligt statens offentliga utredning (SOU 1999:63) att det finns ett stort behov av kompetensutveckling hos lärarkåren, eftersom omvärlden förändras snabbt. I den senaste revideringen av förskolans läroplan, Lpfö 18, betonas också detta.

Det svenska samhällets ökade internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald (Skolverket 2018, s. 4).

Bunar (2010), Lahdenperä (2004), Lunneblad (2006) och Lorentz (2013) för diskussioner ur perspektivet interkulturell pedagogisk kompetens på olika sätt i sina forskningsbidrag och är alla överens om att denna kompetens är nödvändig för att kunna möta alla människor. I regeringens proposition (2009/10:89) *Bäst i klassen – en ny lärarutbildning* beskrivs farhågor om att lärarutbildning innehåller en del kvalitetsproblem och att lärare och förskollärare behöver vara bättre rustade för att möta ett samhälle med stora utmaningar inom kulturella, sociala och språkliga områden.

Familjer som kommer till Sverige kan ha flytt från sitt hemland med traumatiska upplevelser i bagaget. Den svenska förskolan är ofta en av de första kontakterna dessa barn och familjer har med det svenska samhället. Lunneblad (2013) betonar att denna första kontakt kan vara betydelsefull och en möjlighet att bygga nya nätverk i det nya landet.

Resultat från tidigare forskning visar att det dominerar ett resonemang om *vi och de andra* hos personal i förskola och skola och även om det finns en vilja att ge alla möjlighet att delta så är det idén om det svenska och det svenska språket som utgör normen (Lahdenperä 2004; Lorentz & Bergstedt 2006; Lunneblad 2006). Lahdenperä (2004) menar att kulturell sensibilitet är en nödvändighet för att kunna möta var och en som de individer de är och inte dela upp människor i *vi och de andra*. Forskningen inom området är ringa och den som finns fokuserar mest på andraspråksinläring med fokus på skolmiljön.

En del forskning har gjorts gällande bemötande från förskolepersonalens perspektiv. Att integrera barnen i samhället och att lära familjerna de normer och regler som härskar i det svenska samhället framträder som viktigt i den forskning som gjorts (Bunar 2010; Lunneblad 2013). En reproduktion av förskolan som institution och ett kompensatoriskt förhållningssätt framträder som det dominerande även om förskolans personal menar att de intar ett interkulturellt förhållningssätt (Bengtsson 2015; Lunneblad 2006; Runfors 2017).

Min ambition är att flytta fokus till invandrade föräldrar, i detta fall mammor, och ge dem en röst i sammanhanget. Deras livsberättelser ligger till grund för denna studie.

Syfte och frågeställningar

Föreliggande studie syftar till att belysa och analysera sex invandrade kvinnors berättelser om hur de upplevt att möta det nya landet i allmänhet och den svenska förskolan i synnerhet utan att kunna svenska, eller ha begränsad tillgång till språkliga uttryck.

Följande frågeställningar är centrala:

1. Vad berättar mammorna om mötet med den svenska förskolan?
2. Vilken betydelse tillmäter mammorna bemötandet från förskolans personal?
3. Vad berättar de om delaktighet och påverkansmöjligheter i förskolans verksamhet?
4. Framkommer det hur upplevelser tidigare i livet präglar deras förståelse för, och inställning till, det nya samhället i allmänhet och den svenska förskolan i synnerhet?

Med dessa frågeställningar är min ambition att belysa hur sex olika mammor berättar om sina upplevelser och förhoppningsvis bidra med en ökad förståelse för den svenska förskolans roll i

mötet med föräldrar med ingen eller ringa kunskap om det svenska språket. Detta i förhållande till förskolans uppdrag att bereda föräldrar eller annan vårdnadshavare möjlighet till delaktighet och möjlighet att påverka förskolans verksamhet.

Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning, både svensk och internationell. Underrubrikerna är *Interkulturellt perspektiv* och *Delaktighet och samverkan* och syftet är att dessa områden ska skapa förståelse för resultat och analys.

Interkulturellt perspektiv

I förskolans mångkulturella uppdrag krävs en *interkulturell kompetens*. Detta diskuterar Lahdenperä (2018) och beskriver begreppet som

hur en person uppfattar och tolkar mångkulturella skillnader och hur dessa skillnader uppfattas och kan beskrivas på många olika sätt och ur olika perspektiv (s. 16).

Ett perspektiv på detta kan vara den sociala konstruktionen av mening och hur denna tolkas i en kulturell kontext. Författaren tar upp tre olika aspekter att utgå från gällande att utveckla en interkulturell pedagogisk kompetens: *medvetenhet och förståelse, affektiva aspekter och handlingsaspekter*. Att vara medveten om kulturella skillnader av tolkningar av kulturella aspekter och att sträva efter förståelse för dessa, menar Lahdenperä (2018) är bland det viktigaste för denna kompetens. Att vara positiv och nyfiken och bemöta med respekt är också en förutsättning liksom medvetenhet om sin egen kulturella bakgrund. Utifrån detta kan verksamhetens kvalitet utvecklas och samarbetet öka.

I Lunneblads avhandling från (2004), en etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område, studeras förskollärares tal om, och arbete med, barn och familjer från olika kulturer. Resultatet visar att förskollärare i undersökningen tenderar att tala om sitt arbete på ett sätt men agera på ett annat sätt. Det härskar en vi-och-de-inställning som utmynnar i ett kompensatoriskt förhållningssätt där det svenska utgör normen, det som anses normalt, och strävan blir att anpassa till det svenska, både vad gäller språk och kultur. Författaren menar att invandrarfamiljer görs till det annorlunda vilket då kan bidra till att definiera det svenska, det som anses normalt. Detta står i kontrast till den pedagogiska resurs som Lunneblad (2004) menar att varje barns och familjs kulturella bakgrund utgör, och Lahdenperäs (2018) beskrivning av en interkulturell kompetens.

Delaktighet och samverkan

Förskolans samverkan med föräldrar och föräldrars möjlighet till delaktighet i förskolans verksamhet är ett viktigt område för den svenska förskolan och diskuteras också internationellt.

Ett flertal studier har dock problematiserat den framskjutna positionen som föräldrasamverkan har.

I en studie om föräldrasamverkan, gjord i England och Wales, diskuteras och problematiseras föräldrars rättighet och skyldighet till samverkan med skolan (Crozier 1999). Själva titeln som lyder ” Parental Involvement: Who wants it?” riktar focus mot det problematiska i och med att samverkan och delaktighet är något som skrivs fram i olika styrdokument och tycks tas för givet. Även om den aktuella artikeln handlar om skolan torde ämnet beröra alla skolformer och i ett internationellt perspektiv. Så vem är det som förordar delaktighet och samverkan och vilka är tillfrågade om detta?

Parental involvement is presented as a unified concept but in fact has a range of interpretations, which are variously acceptable or unacceptable by different constituents. What, then, is the purpose of parental involvement? And from whose point of view? (Crozier 1999, s. 219).

Artikelns resultat visar att det finns en större vilja till delaktighet i de yngre åldrarna men faktum kvarstår att det inte är tydligt vad som förväntas av skola och föräldrar. I slutsatsen framhåller Crozier olikheten hos föräldrarna vad gäller intresse och behov och påpekar att det behövs ett relationellt förhållningssätt i mötet med denna heterogena grupp. Även Vuorinen (2018) presenterar aktuell forskning gällande samverkan mellan förskola och föräldrar. Slutsatserna av undersökningen visar att föräldrar strävar efter goda relationer med förskolans personal och att det viktigaste för dem är barnets välbefinnande och utveckling. Sammanfattningsvis poängterar författaren att:

There is a need to consider the complexity of parental collaboration at preschool. Parents are not a homogenous group but are individuals striving to attend to their children's needs of care and supervision in very different ways (Vuorinen 2018, s. 209).

Undersökningar gjorda ur lärares och förskollärares perspektiv dominerar. Joshi, Eberly och Konzal (2005) har gjort en studie i New Jersey för att försöka få syn på hur lärare förstår familjers kulturer och hur de använder sin kunskap för att möta familjerna. De såg en skillnad mellan hur lärarna pratade om detta och hur de agerade i praktiken. En liknande undersökning, gjord i Malaysia visade liknande resultat (Phoon, Abdullah & Abdullah 2013). Det lärarna berättade om sitt förhållningssätt stämde inte överens med hur de arbetade med barn och elever. Mycket av det som skrivits inom området handlar om svårigheten att samverka när språket inte finns som en gemensam nämnare. I en studie, gjord i Kanada av Massing, Kirova och Hennig

(2013) på flerspråkiga förskolor, visade resultatet på vikten av att skapa kontaktytor med familjerna och hur lärare beskriver de hinder som uppstår olika beroende på om de själva talar samma språk som familjerna eller inte.

Ett annat viktigt område är när föräldrars åsikter och önskningar inte stämmer överens med personalens (Alfakir 2010), som i detta fall diskuterar invandrade föräldrar. Dessa föräldrars uppfattning och erfarenhet om skolans roll kan skilja sig mycket från det system som råder i svensk skola och förskola. Även svenska föräldrar har olika erfarenheter och uppfattningar med sig i mötet med förskola och skola. Här ansluter sig Persson och Tallberg Broman (2002) med diskussion om skolans och förskolans förändrade roll över tid och menar att det finns en förskjutning i synen på samverkan med familjer. I Perssons och Tallberg Bromans undersökning beskriver lärarna att de upplever sig ha ett större ansvar för barnens uppfostran eftersom föräldrarna är osäkrare i sin roll som fostrare. Lärarna beskriver sitt arbete som kompensatoriskt i strävan att ge barnen en idealisk barndom, både till barn från högresursområden, där föräldrar upplevs ha mindre tid för sina barn, och från lågresursområden där etniskt segregerade områden ingår och där föräldrar upplevs ha abdikerat i föräldrarollen. I det första fallet upplever lärarna att de kan känna sig underlägsna föräldrar som kräver att förskolan ska fungera som ett serviceorgan och i det andra fallet beskrivs föräldraengagemanget som ringa. Författarna diskuterar den diskrepans som uppstår mellan lärares föreställning om det reala barnet och det ideala barnet.

Föräldragrupper möter institutionerna med olika möjligheter att påverka institutionernas innehåll och form. Föräldragrupper med kulturella och ekonomiska resurser kan upplevas som krävande och utmanande. Andra föräldragrupper, utan vare sig kulturellt eller ekonomiskt kapital, upplevs däremot som oförmögna att ta sitt ansvar (Persson & Tallberg Broman 2002, s. 275).

Det finns ambitioner att öka föräldrars delaktighet i skola och förskola samtidigt som delar av det som ansetts vara ett familjeansvar förflyttats till skolans och förskolans ansvar. I ett mångkulturellt samhälle med många etniciteter kan föreställningarna om vad som uppfattas som skolans ansvar och gränsdragningen mellan offentligt och privat variera mycket.

Enö (2013) har i en studie undersökt hur de professionella positionerar sig och hur de förhåller sig till föräldrars delaktighet i skola och förskola. Förskollärarna i studien uttrycker en ambition att skapa jämvikt i relation med föräldrar och att de ser sig som ansvariga för att skapa goda relationer i mötena. Dock visar studien att det finns förväntningar på att det ska uppstå problem i dessa möten och att det förekommer föreställningar om brister hos invandrarföräldrar.

Komplexitet och motsägelser i möten mellan förskollärare och dessa föräldrar blir tydliga och en slutsats av detta beskrivs som följer:

kan begränsningarna i samarbetet med föräldrarna handla om de outtalade förväntningar och förgivettagna normer som präglar relationen mellan föräldrar och pedagogisk personal (Enö 2013, s. 56).

Bunar (2010) diskuterar förändringen av förskolan, från det att förskolan blev en egen skolform med egen läroplan. Den långa traditionen av omsorg samspelar nu med ett starkare fokus på barns utveckling och lärande. Han menar att det är absolut nödvändigt att aktivt arbeta med samverkan med föräldrar om integration ska lyckas och detta kan ställa stora krav på personalen. Förutom den förändring som den svenska förskolan har genomgått, är det faktum att många länder inte har något som motsvarar svensk förskola en viktig parameter att ta hänsyn till (ibid). Föräldrar kan ha vitt skilda erfarenheter av skolan som institution och vilken roll man som förälder förväntas ha i skolan. Dessa erfarenheter och förväntningar kan naturligtvis medföra osäkerhet och missförstånd i mötet med den svenska förskolan, menar Björk Willén (2013). Den dagliga kontakten med föräldrarna på förskolan ger personalen möjlighet att bygga upp en förtroendefull relation till föräldrarna. Detta beskriver Lahdenperä (2004) som ett interkulturellt förhållningssätt, vilket bör präglas av öppenhet, nyfikenhet och en önskan att lära sig mer om barnen och deras familjer, med en medvetenhet om att det förekommer språksvårigheter och ömsesidig osäkerhet. Lahdenperä menar att föräldrars tidigare erfarenhet av skolan kan vara att det är en plats där man inte är välkommen och därför är det viktigt att skapa ett förtroende hos föräldrarna.

I regeringens proposition (1997/98:16) diskuteras de ojämlika förhållanden som blir följden för de barn som har flera års deltagande i förskoleverksamhet med sig när de börjar skolan och barnen till arbetslösa som inte har det. I den första, största gruppen finns flest etniskt svenska barn och i den andra finns många invandrabarn, eftersom arbetslösheten är stor i invandrargrupper. Numera har alla barn i Sverige rätt till plats i förskolan 15 timmar i veckan från tre års ålder, men även om detta kan bidra till ett mer jämlikt förhållande, menar Björk-Willén, Gruber och Puskás (2013) att ojämlikheten kvarstår eftersom det är större arbetslöshet i invandrargrupper och föräldrars arbetstid och studietid styr barnens vistelsetid i förskolan. I strävan efter att ge alla barn, oavsett bakgrund och ursprung, samma möjligheter till en likvärdig utbildning, är detta anmärkningsvärt, menar författarna.

Enligt uppdraget i förskolans läroplan (Skolverket 2010; 2016; 2018) ska det finnas ett nära och förtroendefullt samarbete med hemmen. Med språkförbistringar och osäkerhet över vad som

förväntas av föräldrarna kan det vara en stor utmaning för förskolans personal att bemöta alla föräldrar på ett likvärdigt sätt. Föräldrarna ska dessutom ”ges möjlighet att vara delaktiga i utvärderingen av utbildningen” samt beredas ”möjligheter till inflytande” (Skolverket 2018, s. 17). Björk-Willén (2013) menar att denna rättighet utnyttjas mest av resursstarka föräldrar. Detta medför att det ligger ett stort ansvar på förskolan i strävan att få alla föräldrar att känna delaktighet. Här anser författaren att den dagliga kontakten vid hämtning och lämning är en viktig del i trygghetsskapande för barn och familjer, och också i strävan mot föräldrars delaktighet. Björk-Willéns (2013) undersökning av samtalen i samband med lämning och hämtning visar dock att dessa ser väldigt olika ut. Innehållet i samtalen med de svensktalande föräldrarna innehåller utförlig information om pedagogiskt innehåll och även följdfrågor om detta. Samtalen med föräldrar där det föreligger språksvårigheter är mer inriktade på hur barnen mår och konkreta saker. Detta tolkar inte författaren som ovilja från föräldrar eller personal utan snarare som brist på tid och kommunikativa svårigheter.

Lahdenperä (2018) ansluter sig till området med en diskussion om status- och maktförhållande som kan uppstå i mötet mellan personal och föräldrar. Hon menar att det i svensk förskola råder en syn på god barnuppfostran som utgår från svenska normer och värderingar. Människor som delar dessa etnocentriska värderingar och föreställningar har lätt att förstå varandra och har också lätt för att ta för givet hur saker är. Dessa förgivettaganden kan skapa dilemman i mötet med andra och kräver en vilja att möta och förstå varandra, att inta ett interkulturellt förhållningssätt. Lahdenperä (2018) tar upp synen på barnuppfostran som ett exempel. Föräldrar kan känna sig osäkra över sin roll som fostrare och kan vara kritiska till den barncentrerade föräldraroll som härskar i svensk förskola och som kan framstå som brist på fostran med bristande respekt för vuxna som följd.

Eftersom den mesta forskningen inom fältet utgår från lärares och förskollärares perspektiv menar jag att denna studie tillför ett viktigt perspektiv, nämligen föräldrars.

Narrativ teori och analys

I detta avsnitt redogörs för de teoretiska perspektiv som är utgångspunkt för förståelse av insamlade data och som också ligger till grund för analys av resultatet. Eftersom fokus för denna studie är att lyssna till hur människor berättar om sina upplevelser och försöka förstå hur dessa berättelser förhåller sig till historiska och kulturella perspektiv, och inte att försöka hitta några sanningar om hur något verkligen är, föll valet på narrativ metod och analys.

Denna narrativa studie utgår från livsberättelser vilka jag försöker förstå genom ett socialt konstruktionistiskt perspektiv. Inom detta perspektiv anses kunskap om världen skapas i sociala sammanhang (Berger & Luckman 1966). Inom det narrativa perspektivet är livsberättelser en del och Mishler (1999) menar att livsberättelser är socialt situerade handlingar och att dessa är en version av sanningen. Beroende av vem berättelsen riktas till och vilken roll denne har förändras berättelser. Likaså varierar de över tid och rum. Enligt Hydén och Hydén (1997) innehåller alltid en berättelse en del centrala drag som gör den till just en berättelse. En livsberättelse kan innehålla flera olika underberättelser. Det finns en viktig skillnad mellan skriftligt och muntligt berättande som Hydén och Hydén (1997) framhåller. Det är att den muntliga berättelsen i sig *är* en händelse, inte bara en berättelse *om* händelser.

Narrativ analys kan ske på flera olika sätt, menar Johansson (2005), och innebär en tolkande aktivitet. Detta vetenskapliga och metodologiska perspektiv återfinns i flera nyare teorier om samhälle och kultur och utgår från att den ontologiska hållningen att det inte finns bara en sanning om hur världen ser ut utan en mängd olika versioner av detta. Dock menar författaren att människors uppfattningar är kategoriserade efter de sociala ordningar som finns, som etnicitet, genus, klass och sexuella preferenser. Inom dessa finns också hierarkiska uppdelningar.

Berättelser finns överallt och tycks vara en kulturell grundform. Historiskt sett har berättelser varit centrala i alla kulturer, antingen genom att berättelser har tecknats ner eller genom muntlig berättartradition. Enligt Johansson (2005) bildar dessa berättelser våra kulturella världar och våra personliga betydelsevärldar. Dessa berättelser innefattar dels våra personliga uppfattningar dels moraliska och etiska värderingar och bildar grunden till kunskapsskapande och gemensamma kulturella regler.

Berättandet är något som vi redan i barndomen kommer i kontakt med och som ger både språklig förståelse och förståelse för en berättelses uppbyggnad innan vi själva kan läsa och skriva (Johansson 2005).

Under senare år har berättelsen blivit alltmer intressant inom forskning, inte bara när det gäller forskning om språket och hur man berättar i sig, utan även tvärdisciplinärt där man talar om narrativa studier. Johansson (2005) förklarar detta med att

det är genom berättelser, beskrivningar och förklaringar – genom språket som en social aktivitet – som vi skapar våra identiteter och relationer, värderings- och normsystem och även våra organisationer (Johansson 2015, s. 18).

Pérez Prieto (2006) pekar på den språkliga vändningen, och syftar då på insikten inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning om att verkligheten inte med säkerhet avspeglas genom språket utan även är ”en handling med vilken vi bidrar till att forma denna verklighet” (s. 7). I berättelser om våra liv, sett ur detta perspektiv, använder vi kulturella verktyg för att strukturera våra erfarenheter. Johansson (2005) instämmer i att denna vändning hänger ihop med den förändrade synen på språket inom samhällsvetenskap och humaniora. Språket ses inte som något som beskriver en verklighet utan något som används för att konstruera den sociala verklighet vi upplever.

Giddens (1991) diskuterar den personliga identiteten och menar att den är beroende på hur väl en person kan beskriva sig själv och hålla fast vid denna självbiografi. Denna kan tjäna som personlig självförståelse och är en grundläggande form för att presentera sig själv. Giddens menar att det i ett västerländskt samhälle förväntas en presentation som kan innehålla upplysningar om namn, uppväxt, utbildning och yrke. Utveckling och förändring av identitet förutsätter reflexiv medvetenhet vilket beskrivs av Giddens som:

Self-identity, in other words, is not something that is just given, as the result of continuities of the individual's action-system, but something that has to be routinely created and sustained in the reflexive activities of the individual (1991, s. 52).

Det är alltså genom den självbiografiska berättelsen som en person reflexivt kan förstå sin identitet.

Mishler (1997) beskriver att det finns flera olika teoretiska traditioner som kan kopplas till studier av berättande vilket kan göra att det är både lätt och svårt att använda sig av detta. Det finns en mängd olika tolkningar av vad en berättelse är och hur denna kan, och bör, tolkas (Johansson 2005; Mishler 1997). Mishler (1997) menar att, eftersom forskare ger helt olika svar på vad en berättelse är, måste också forskning bedrivas utifrån olika forskningsperspektiv och utgångspunkter. En annan sak som han poängterar är att som forskare är man också en berättare

och tolkningen av berättelsen präglas av de erfarenheter och de föreställningar som forskaren bär med sig in i tolkningsprocessen.

Man skulle kunna säga att vi är våra berättelser, att vi lever våra berättelser och att berättelserna definierar våra liv både på det personliga planet och på samhällsnivå. Narrativ analys kan beskrivas som en tolkande aktivitet men också som en reflexiv sådan. Detta innebär att man som forskare hela tiden måste vara medveten om både den kunskap man producerar och på vilket sätt denna kunskap produceras (Johansson 2005). Denna metanivå, där forskaren hela tiden reflekterar över sin egen roll som medproducent i det som berättas, i egenskap av klass, kön, etnicitet med mera, kan bidra till en bredare och mer mångfacetterad tolkning av det empiriska materialet (Alvesson & Sköldberg 2008).

Social konstruktion

Socialkonstruktionismen har, enligt Alvesson och Sköldberg (2008), kommit att bli ett viktigt perspektiv inom forskningen. Till skillnad från positivismen är det centrala inom detta perspektiv att verkligheten är just socialt konstruerad. Det är ett brett och mycket mångfacetterat perspektiv med beröringspunkter hos fenomenologin, etnometodologi och Foucault. För att förtydliga valet av användandet av begreppet socialkonstruktionism istället för socialkonstruktivism lutar jag mig mot Alvesson och Sköldberg (2008) och Burr (2015) vilka menar att konstruktivismen kan syfta på utvecklingspsykologisk teoribildning och att det existerar en essentiell natur med en sanning att upptäcka. Detta är inte fallet i socialkonstruktionism som istället anses handla om en ständigt pågående process där vi konstruerar våra egna versioner av sanningen. Alvesson och Sköldberg diskuterar den rådande kritiken mot socialkonstruktionismen vilken bland annat är att tolkningar blir alltför flytande och att allt måste analyseras på individnivå. Burr (2015) tar däremot upp att den historiska och den kulturella kontexten har stor betydelse och att människan genom att födas in i och ingå i denna kontext internaliserar de idéer som finns. Det blir då en del av förståelsen av världen. Individen kommer också att förändras och förändra synen på detta i den ständigt pågående processen (Burr 2015). Berger och Luckman (1966) beskriver det dialektiska förhållande som verkar, dels inom människan, dels mellan människa och omgivning. Enligt författarna är det förutbestämt att människan ska konstruera världen och tillsammans med andra leva i denna värld. Inom detta förhållande växer identiteten fram. I det dagliga livet är det omöjligt att existera utan att kommunicera och interagera med andra. Det tydligaste exemplet, som författarna beskriver, är face-to-face-situationer, alltså möten ansikte mot ansikte. I dessa

moment är vi närvarande i varandras verkligheter och bidrar därmed till hur den sociala verkligheten uppfattas och konstrueras.

Ett socialkonstruktionistiskt perspektiv utgår från att det inte finns en enda verklighet, eller någon generell eller objektiv sanning utan individuella uppfattningar om vad som är verkligt och sant. Därmed utgår man från berättelser, inte som berättelser om hur det verkligen var, utan som något som formas i den sociala kontexten och i socialt samspel i ett visst historiskt och kulturellt sammanhang (Johansson 2005). Pérez Prieto (2006) menar att berättelserna består av selektivt framlyfta, eller uteslutna händelser beroende på vem vi berättar för. Han liknar detta vid att en karta ritas över det sociala landskapet och menar att det är en identitetsskapande version av vad vi varit med om. Här berättar vi vika vi är och hur vi vill bli betraktade och på detta sätt positionerar vi oss och talar om hur vi förhåller oss till andra. De representationer av verkligheten som framkommer i narrativ utgör grunden för analys.

Burr (2015) presenterar fyra definierade socialkonstruktionistiska utgångspunkter (också forskarens grundtanke och möjliga analyssteg):

1. ” A critical stance towards taken-for-granted knowledge” (s. 2)

En kritisk inställning till det som annars tas för givet där vi uppmanas att vara kritiska till idén att vår observation av världen är den rätta och också titta på den uppfattning vi har om oss själva. Som exempel på förgivettaganden tar författaren upp konstruktionen av kön och menar att människorna lika gärna hade kunnat delas upp i exempelvis lång och kort eller med eller utan örsnibbar.

2. ” Historical and cultural specificity” (s. 3)

Vårt beteende och våra språkliga uttryck är historiskt och kulturellt specifika och är det sätt vi förstår världen på. Oavsett hur vi delar upp världen för att förstå den så beror det på var vi lever och när i tiden.

3. ” Knowledge is sustained by social processes” (s. 4)

Kunskap skapas MELLAN människor och förhandlas av människor i sociala processer. Därför är det vi kan uppfatta som sanning och som verkar vara en nuvarande överenskommelse om uppfattningen av världen en ständigt pågående social process där människor ständigt interagerar med varandra.

4. ” Knowledge and social action go together” (s. 5)

Det finns ett samband mellan kunskap och social handling. Som exempel på detta tar författaren upp skillnaden i hur man sett på alkoholister historiskt och i nutid. Man ansåg att alkoholisten hade svag karaktär och endast sig själv att skylla men med ny kunskap ses det som en beroendesjukdom. Samhällets agerande har därför också ändrats från att straffa med fängelse till att erbjuda vård. Vi agerar utifrån vår kunskap och våra föreställningar om världen (Burr 2015).

I forskning som bedrivs utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, menar Pérez Prieto (2006), Burr (2015) och Johansson (2005) att den kunskap som produceras kan beskrivas som en av flera möjliga versioner. Metodologiskt medför detta att forskaren är delaktig i konstruktionen av denna verklighet och betydelsen av detta behöver diskuteras och problematiseras (Johansson 2005 & Karlsson 2006a), vilket jag återkommer till i metodkapitlet.

Metod

Narrativa studier består av kvalitativa undersökningar där tolkningsprocesser, definitioner och meningsskapande undersöks (Johansson 2005). I denna studie används livsberättelser som begrepp. En livsberättelse kan innebära att deltagarna ombeds berätta om hela sitt liv och också uppmanas att berätta om en särskild sekvens i livet. Jag tar avstamp i ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på livsberättelser vilket innebär att min uppfattning är att människan konstruerar och förstår sin sanning i kontextuella processer. Berger och Luckman (1996) menar att människan inte kan existera utan interaktion med medmänniskor. Mishler (1999), Johansson (2006) och Karlsson (2006b) diskuterar alla vikten av att se sig själv som delaktig i processen, från det att kontakt med studiens deltagare tas och i analys av det insamlade materialet. För att förtydliga vikten av forskarens roll beskriver Ashgari (2014) sig själv som den nionde berättaren, utöver de åtta som ingår i hans studie. I egenskap av forskare är jag medveten om att mina erfarenheter och förutfattade meningar påverkar processen och de berättelser som skapas.

Den sjunde berättaren

Liksom Ashgari (2014) och Pérez Prieto (2006) väljer jag att ta med mig själv som en av berättarna eftersom det i ett socialkonstruktionistiskt perspektiv inte går att negligera tolkarens tidigare erfarenheter och kontextuella position i arbetet med livsberättelser, allt från samtalen med deltagarna till analysarbete.

Jag är född och uppvuxen i en arbetarfamilj i ett mindre samhälle i södra Sverige. Jag har en lillasyster och växte upp i ett kvarter med många jämnåriga, en ganska bekymmerslös uppväxt. Som tonåring och ung vuxen under 70- och 80-talen i Sverige mötte jag ett samhälle där det var tillåtet att uttrycka sina åsikter och där kvinnans frigörelse och jämställdhet mellan könen stod högt på agendan. Som ung, ensamstående mor var det också möjligt att klara sig själv, med det sociala system Sverige byggt upp. Under denna tid var jag med att bygga upp en kvinnojour, som drevs av ideellt arbetande kvinnor. Jag lever idag ensam och har två vuxna barn som har gått i svensk förskola. Min skolgång var problemfri och jag är den första i min släkt med en akademisk utbildning. Efter min utbildning till förskollärare har jag arbetat i de flesta skolformerna, mest i förskola. Jag är också utbildad specialpedagog och har arbetat i olika verksamheter i denna profession. Under hela min yrkesverksamma tid har jag intresserat mig för mötet med olika människor, kulturer och språk. Sedan 2012 är jag verksam som adjunkt i pedagogik på Högskolan Kristianstad.

Från det att jag som forskare formulerar mitt syfte med studien till det att texten formuleras, görs det hela tiden val, mer eller mindre medvetna. Min vilja att möta och förstå de mammor jag samtalar med är innerlig, men jag vet att trots detta kommer mina samlade livserfarenheter och de kunskaper jag har att påverka vilka val jag gör och hur jag kommer att tolka det som sägs. Jag kan som kvinna och mor identifiera mig med mammorna i studien men inser också att jag i rollen som privilegierad västerländsk, medelklasskvinna inte kan sätta mig in i hur det är att fly krig och fattigdom. Jag har aldrig behövt ta ett beslut som innebär att jag inte ska vara nära vänner och familj och gå en oviss framtid till mötes i ett främmande land. I vissa delar av mammornas berättelser blev detta tydligt för mig, till exempel när jag blev medveten om att jag tänkte att Sara skulle vara nöjd med att kunna klara allt själv istället för att vara beroende av sin far eller sin man. Som svensk kvinna, uppväxt i ett samhälle där det är självklart att en kvinna kan klara sig själv, förväntade jag mig att hon skulle uttrycka en glädje över sin nya självständighet, men efter att hon stolt berättat att hon har lärt sig klara sig själv och att hon måste vara stark inför barnen avslutar hon med att säga "... kvinna kan inte leva utan man..." Detta blev en tydlig markör för mig och jag har försökt bära vetskapen med mig genom hela arbetet.

Urval

Jag har själv arbetat med många nyanlända familjer men bestämde mig för att inte ställa frågan om deltagande till dessa eftersom jag bedömde att det fanns en risk att vår tidigare relation skulle kunna påverka samtalskaraktär. Istället användes det som Johansson (2005) kallar nätverksprincipen där kontaktpersoner, *gatekeepers*, som har personliga relationer till personer som kan tänkas vara lämpliga för undersökningen, används för att få kontakt. Jag fick hjälp av två personer som arbetar med invandrarfamiljer på olika sätt, en som förskolechef i ett invandrantätt område i en större stad och en som lärare på SFI i en annan, medelstor stad. Dessa båda kontaktpersoner har jag kommit i kontakt med i mitt arbete. Min beskrivning av kriterier för deltagande var att personerna skulle ha erfarenhet av att möta den svenska förskolan när de kom till Sverige och att de vid detta tillfälle inte skulle ha hunnit utveckla sin svenska. De föräldrar som anmälde sitt intresse för att delta i undersökningen visade sig vara enbart mammor. Under pågående samtal framkom det även att två av dessa kunde engelska. Detta kan naturligtvis ha inverkat på upplevelsen av mötet med den svenska förskolan och det svenska samhället i stort, men jag beslöt att inte utesluta detta datamaterial. Deras möte med den svenska förskolan är intressant eftersom förskolan var ny för dem oavsett förmåga att göra sig förstådda i mötet med den och dess personal.

Genomförande

Efter att jag fått klartecken från mina kontaktpersoner, bokades tider för samtalen via dessa. Genomförandet skulle passa in i arbets- och skoltider och på så sätt inte utgöra några problem för deltagarna. Deltagarna fick själva välja plats, vilket medförde att samtalen genomfördes på respektive skola och arbetsplats. Via kontaktpersonerna hade de tillfrågade fått en första information om vad samtalen skulle handla om. Eftersom inget missivbrev hade skickats ut var jag noga med att återigen berätta vad jag var intresserad av och varför. Valet att inte skicka ut missivbrev skulle kunna ifrågasättas men beslutet grundades i förtroende för kontaktpersonerna som menade att det skulle vara svårare att väcka intresse för deltagande om det krävdes läsning av missivbrev. Syftet med att anpassa tid och plats till deltagarna och att förklara vad studien syftar till, var att få deltagarna att känna sig så trygga som möjligt i situationen. Detta finner jag också stöd för hos Denscombe (2016) som betonar vikten av att skapa förtroende och att vara tydlig med vad syftet med undersökningen är samt att underlätta genomförandet genom att arrangera mötet på bästa sätt.

I samtliga fall satt vi i en avskild lokal där vi kunde vara ostörda. Rummen var kända av de deltagande kvinnorna, vilket kan vara bra med tanke på att situationen som sådan är okänd. Inledningsvis ombads mammorna att bestämma ett valfritt namn som skulle ersätta deras eget namn i studien. Syftet med detta var att de skulle känna att de bestämde helt över sina berättelser. Giddens (1991) menar att namnet är en viktig sak i en självbiografisk berättelse och genom att mammorna fick bestämma vad de skulle kallas i studien var ambitionen att de skulle förstå sin makt över det de ville bidra med. Med detta blev det också tydligt att de inte skulle gå att identifiera.

De deltagande sex mammorna ombads att berätta fritt om sina liv. Jag berättade att jag var intresserad av vem de var i hemlandet, hur det kom sig att de flyttade till Sverige och vem de är i det nya landet. Den sekvens jag nämnde som särskilt intressant var hur det var att möta svensk förskola och personalen där.

Livsberättelser möjliggör ett fritt berättande. Dock betonar Johansson (2005) vikten av att utforma någon form av samtalsguide för att täcka in undersökningens fokusområde. Även Kvale (1997) menar att övergripande frågor som säkerställer att viktiga teman täcks in är tillräcklig, vilket också ger samspelet under mötet möjlighet att påverka. Just samspelet är en viktig aspekt när man arbetar med livsberättelser. För att täcka in studiens frågeställningar var

jag dels tydlig med vad jag var intresserad av inledningsvis, men jag hade också antecknat de områden jag ansåg viktiga och ställde ibland förtydligande frågor eller ledde tillbaka berättelsen om jag upplevde att tråden tappades. Dock var det inte ofta jag behövde ställa följdfrågor. Mammorna berättade på olika sätt, dels beroende på hur lätt de hade att samtala och berätta på svenska dels för att vanan att berätta är individuell. Samspelet med mig som samtalspartner kan också ha varit en bidragande faktor. Jag lade mig vinn om att bekräfta med kroppsspråk och jakande och var uppmärksam på när berättarna behövde stöd för att hitta ord för det de ville uttrycka. Samtalen spelades in, efter godkännande av deltagarna, och jag antecknade några få saker som jag observerade under tiden, men försökte att fokusera på deltagaren så mycket som möjligt.

Egenskaper som klass, kön, etnicitet och ålder är egenskaper som finns med som faktorer att ta hänsyn till (Johansson 2005). En viktig aspekt att beakta är samspelet mellan berättaren och den som lyssnar. Genom att bekräfta med nickningar och följdfrågor ville jag visa att jag var genuint intresserad av deras berättelser och att de var viktiga i detta möte. Johansson (2005) betonar att i mötet mellan den professionella lyssnaren och den som berättar är rollerna olika och ofta är också förväntningarna och intentionerna med samtalet olika. Det är forskaren som bär ansvaret för att relationerna är så bra som möjligt och att etiska aspekter tas i beaktande. Med en socialkonstruktivistisk ansats som utgångspunkt blir dessa aspekter viktiga eftersom samtalet ses som en social konstruktion i sig.

Inom feministisk forskning, ansåg man i slutet av 70-talet, att det fanns en hierarkisk relation mellan forskaren som subjekt och intervjupersonen som objekt. Man strävade efter att utjämna detta till en subjekt-subjekt-relation (Johansson 2005). Med tiden insåg man att detta var en omöjlighet trots goda föresatser och då växte tanken om den solidariska intervjun fram med ambition om att visa respekt och omsorg om den person som intervjuas. Synen på intervjusamtalen som solidariska har varit studiens utgångspunkt.

Samtal med fokus på livsberättelse kan genomföras på olika sätt, i detta fall föll valet på ett öppet samtal för att ge deltagaren möjlighet att berätta fritt. Inledningsvis uppmanades deltagarna att berätta om sin uppväxt, familj och liv innan flytten till Sverige, orsaken till flytten och livet i Sverige. De fick också veta att jag var intresserad av deras första möte med den svenska förskolan när de ännu inte kunde svenska och vad förskolan har betytt för dem och deras barn. Förutom att bejaka genom nickningar och korta upprepningar av det berättade återknöt jag ibland till de teman jag var intresserad av. Som stöd för minnet hade en samtalsguide (bilaga) utformats med de områden som var undersökningens fokus, vilket

Johansson (2005) menar är viktigt. Enligt Kvale (1997) räcker det med vissa övergripande frågor i öppna samtal, för att sedan låta resten växa fram i samspelet under samtalet. Dessa frågor ska bidra till kunskapsför djupning och till att skapa ett bra samspel mellan forskare och deltagare (ibid). Studiens samtalsguide (bilaga) består av övergripande områden och täcker frågor om uppväxt, orsaken till migration, mötet med förskolan och tankar om delaktighet. Frågeområdena är öppna och tjänade som stöd under samtalet för att inga områden skulle glömmas bort.

Samtalen spelades in i samråd med deltagarna. En liten diktafon, placerad en bit ifrån, användes och min upplevelse var att den glömdes bort efter en liten stund. Drygt en timme var avsatt till varje samtal men deltagarna fick avgöra när de kände sig klara. Johansson (2005) beskriver tiden som en viktig aspekt under ett samtal med fokus på livsberättelser. Deltagaren måste få möjlighet att stanna upp och tänka efter under sitt berättande.

Bearbetning och analys

Narrativa metoder och analyser ska enligt Johansson (2005) benämnas som tolkande aktivitet där varje berättelse lämnar öppet för olika tolkningar. En berättelse blir olika beroende för vem den berättas och i vilken kontext. Tolkningen av det berättade blir också olika avhängigt den kultur och förståelse forskaren bär med sig. I tolkning av livsberättelser finns ingen strävan efter att finna några objektiva sanningar utan berättelserna ger förhoppningsvis en ökad förståelse för hur människor orienterar sig i sin omvärld. Intressant är också att berättelser kan vara ett sätt för den berättande att få förståelse om sig själv och sitt liv, enligt Goodson, Biesta, Tedder och Adair (2010). Ibland blir berättelserna mer reflexiva och utvecklande genom att vi frågar oss själv varför det blev som det blev och vilken betydelse olika val har haft. De kan vara en hjälp till att hitta betydelse och en ny riktning i livet, det vill säga narrativt lärande (Goodson m fl 2010).

Även narrativ analys och metod kan betecknas som en reflexiv aktivitet enligt Johansson (2005). Som forskare innebär det att man förhåller sig reflexivt till sin forskning. Johansson betonar vikten av att man hela tiden är uppmärksam på förhållandet mellan vad som konstrueras och hur detta görs.

Ett reflexivt förhållningssätt innebär att man systematiskt beaktar relationen mellan den kunskap man producerar (vad) och sättet man gör kunskap på (hur): att man tolkar sin egen konstruktion av kunskap och sina egna tolkningar (Johansson 2005 s. 28).

Detta innebär för mig att det pågår parallella processer, den narrativa analysen med forskaren som delaktig i konstruktionen av berättelserna och det narrativa lärandet hos berättarna.

Johansson (2005) menar att den narrativa analysen är en process som påbörjas redan när forskaren formulerar sina första tankar om problemområde och möjliga frågeställningar utifrån det intresse och den förförståelse som personen har. Förloppet är alltså inte linjärt utan de olika faserna sker ofta parallellt, vilket kan anses gälla all kvalitativ forskning. I analysen förhåller jag mig, liksom Öberg (1997), till begreppet *retrospektiv reflexion* vilket innebär att utgångspunkten är medvetenhet om att berättelser är både konstruerade och konstruerande, både produkter och producerande, alltså "... en medvetenhet om hur biografins narrativa strukturer påverkar ´översättningen´ av liv till berättelser" (Öberg 1997, s. 70). Detta gavs uttryck för i analysarbetet genom att jag återvände till olika sekvenser av berättandet för att pröva mina tankar och reflektioner i förhållande till mina egna erfarenheter. Om min utgångspunkt var min professionella förskolläraryrke-, eller specialpedagogroll var min förståelse av det berättade en, och om jag identifierade mig med de berättande mammorna som just mamma var förståelsen en annan. Detta tydliggör hur berättelser är både konstruerade och konstruerande och belyser Öbergs (1997) begrepp *retrospektiv reflexion*.

Det narrativa analysarbetet, i detta fall av livsberättelser, kan se olika ut beroende på vad i berättelsen man vill studera. I detta fall användes *fusion of form and content* (Mishler 1999, s. 20). Berättelsens innehåll har varit fokus. Eftersom berättelser är kontextuellt och kulturellt påverkade var detta perspektiv viktigt. Med tanke på att de berättande mammorna kommer från helt olika länder och kulturer så undersöks här vad som eventuellt förenar och vad som skiljer i berättelserna. I analysen togs alltså hänsyn till innehållet genom att sekvenser som handlar om gemensamma områden för kvinnorna uppmärksammades. Formen för deras berättande och hur detta konstruerades i samspel med forskaren var också betydelsefullt i analysarbetet.

An important implication of this orientation is that analyzes of life stories must be attentive to the specific contents within which they are produced, for example, to the interviewer's role in the achievement of a coherent story (Mishler 1999, s. 15).

Att jag som forskare, med min kulturella erfarenhet är en del av hur berättelserna formas är en parameter att ta hänsyn till, samt att de deltagande mammorna i detta sammanhang är intressanta för studien specifikt för att de är invandrade föräldrar, inte för allt annat de är. Både Öbergs (1997) *retrospektiv reflexion* och Mishlers (1991) *fusion of form and content* har varit betydelsefulla i analysarbetet för min förståelse av vad och hur narrativen har tolkats.

Genom att läsa igenom det transkriberade materialet flera gånger och färgmarkera eventuella teman och intressanta områden i förhållande till studiens syfte och frågeställningar har jag försökt hitta teman eller mönster i mammornas berättelser. Genom att jämföra berättelserna med varandra och att jämföra delar av samma berättelse, där det förekommer upprepningar, kan dessa teman framträda menar Riessman (2008). Berättelser bjuder in oss läsare och lyssnare att inta berättarens perspektiv och en narrativ analys kan bidra till en möjlig känslomässig identifikation. På detta sätt kan berättelser bidra till social utveckling och förändring (Riessman 2008).

Under analysarbetet har Burrs (2015) fyra socialkonstruktionistiska utgångspunkter använts. Dessa är presenterade i teoriavsnittet. Under genomläsning av det rika materialet har jag haft en strävan efter att uppmärksamma uttalanden som representerar dessa fyra utgångspunkter, alltså hur saker tas för givet, hur kulturella och historiska utgångspunkter påverkar hur världen definieras, hur kunskap bibehålls genom gemensamma konstruktioner av verkligheten och hur också kunskap kan förändras genom sociala förändringar i samhället man lever i. Förutom detta förhållningssätt gentemot materialet har det också varit närvarande i förhållande till mig själv och hur jag har påverkats och påverkat, kanske det allra svåraste.

De sex samtalen blev olika långa, mellan 45 och 60 minuter. Dessa har sedan transkriberats, ett tidskrävande jobb som jag beslöt att utföra själv eftersom processen med att lyssna aktivt och skriva ner allt som sades gjorde att jag fick möjlighet att lägga märke till nyanser och en del som jag inte hade uppfattat under samtalen men som kunde tydas genom att lyssna på inspelningarna flera gånger. Transkriberingen gjordes direkt efter samtalen för att de iakttagelser som gjordes inte skulle falla ur mitt minne utan vara till hjälp när det inspelade blev ottydligt och det sagda blev svårt att tyda. Även om fokus ligger på innehåll och inte är en språklig analys är samtalen ordagrant återgivna i största möjliga mån. Det mesta av samtalen har förts på svenska men någon har valt engelska och då har jag också skrivit på engelska. I vissa fall har jag ändrat några ord om det har blivit stora grammatiska fel som kan förändra innehållet, men jag har lagt mig vinn om att göra innehållet i samtalen rättvisa genom att återge dem så noggrant som möjligt. Eftersom deltagarna pratar svenska i varierande grad är det ibland svårt att höra vad som sägs och i de fall det inte har gått att tyda kontextuellt har jag markerat att ett eller flera ord fattas. Jag har också markerat korta pauser samt skrivit ut utfyllnadsord och när personen har skrattat. För att underlätta för läsaren har jag korrigerat en del talspråk och, av respekt för deltagarna, de ord som sägs fel på svenska, förutom då personen själv har beskrivit något språkligt missförstånd.

I relation till presentationen av studiens resultat finns en transkriptionsnyckel med förklaringar till de symboler som används i det transkriberade materialet.

Etiska överväganden

För att en studie ska kunna genomföras på ett etiskt godtagbart sätt ska forskaren ta i beaktande Vetenskapsrådets (2011) fyra huvudkrav vilka är, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Deltagarna i denna studie informerades om studiens syfte och förutom att de själva anmälde sitt intresse för att delta i studien blev de tillfrågade igen innan samtalen startade. Jag ville försäkra mig om att de hade förstått vad de gav sitt samtycke till och att de visste att det var fritt för dem att avsluta sin medverkan när som helst. För att skapa ett förtroende presenterade jag mig och min bakgrund och uttryckte min tacksamhet för att de var villiga att dela med sig av sina liv och upplevelser. För att uppfylla konfidentialitetskravet är alla mammornas namn fingerade och det går heller inte att uttyda var de bor, arbetar eller går i skola. De blev upplysta om att det inspelade och transkriberade materialet endast skulle användas i studien och att ingen förutom jag, min handledare och eventuellt examinator skulle få tillgång till att lyssna på och läsa detta. De informerades om säker förvaring av materialet och radering av det inspelade efter avslutat arbete. Förutom dessa praktiska åtgärder var jag noga med att genom hela processen granska min egen roll i alla moment. Kvale (1997) diskuterar, ur ett forskningsetiskt perspektiv, vikten av att i varje moment vara medveten om den egna betydelsen för hur undersökningen fortskrider och i denna undersökning tydliggör jag det genom beskrivningen av mig själv som den sjunde berättaren i tidigare avsnitt. Jag känner mig ytterst ödmjuk inför det förtroende mammorna i studien har visat mig genom att utlämna sig själv och delar av sitt liv i rika berättelser. Som forskare har man ett stort ansvar att förvalta detta förtroende med respekt.

Metodologiska reflektioner

Min strävan genom arbetet har varit att vara så transparent som möjligt och jag har strävat efter att nogsamt beskriva mina val och ställningstaganden. För att vara trovärdig i kvalitativa studier är detta nödvändigt enligt Riessman (2008) och Johansson (2005). I ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är både forskaren, berättaren och mottagaren av texten en del av att konstruera förståelse. I beskrivningen av genomförande och analys visar jag att jag är medveten om att mina erfarenheter och förväntningar har betydelse för detta.

Istället för att använda de traditionella kriterierna, generaliserbarhet, validitet och reliabilitet, har jag valt att använda mig av andra kriterier vilka är bättre anpassade till ett tolkande paradigm enligt Kvale (1997). Dessa är forskarens hantverksskicklighet, kommunikativ validitet och pragmatisk validitet. Dessa kriterier hänvisar Johansson (2005) till och betonar vikten av att den praktiska tillämpningen av resultaten medför möjligheter till förändring. Ett av Riessmans (2008) kriterier är just den pragmatiska möjligheten att använda resultaten för förändring och utveckling. Även om alla tolkningar är subjektiva och kan kritiseras för det så menar också författaren att det i slutändan är forskaren som står för sina tolkningar. Johansson (2005) och Mishler (1999) pekar på den frihet som går hand i hand med brist på otydlighet inom det forskningsfält som narrativa studier utgör. Denna frihet kan medföra en mer mångsidig tolkning av det empiriska materialet eftersom forskaren måste vara medveten om sin egen roll i detta tolkningsarbete (Alvesson & Sköldberg 2008).

Min förhoppning är just att detta arbete ska väcka intresse, igenkänning och inspiration till att på förskolorna diskutera samverkan och delaktighet utifrån de livsberättelser som presenteras och analyseras.

Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras och analyseras de resultat som framkommit i empirin. Studien vilar på en socialkonstruktionistisk grund med narrativ analys och teori. Detta avsnitt inleds med en presentation av deltagarna i undersökningen. Det följs av de teman som framkommit och som är relevanta för analysen i denna studie.

Presentation av deltagarna

I studien deltog sex mammor som kommit till Sverige av olika anledningar. Här följer en kort presentation av dem. Mammornas namn är fingerade. I metoddelen har jag presenterat mig själv, den sjunde berättaren.

Alina från Polen

Alina är 37 år gammal och kom från Polen till Sverige för 11 år sedan. Hon kom först som sommarjobbare, återvände till Polen och kom till Sverige året därpå för att sommarjobba igen. Då träffade hon sin man, också från Polen, och de beslöt sig för att stanna i Sverige. Efter tre år med ströjobb föddes första barnet som visade sig ha en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och därför har behövt mycket läkarvård och stöd på olika sätt. Ytterligare ett barn på tre år finns i familjen. Barnen går i förskola och skola. Mannen arbetar borta i veckorna och Alina är ensam med barnen. Hon läser svenska på SFI och tar timvikariat som städare. Egentligen vill hon återvända till Polen men konstaterar att Sverige är ett bättre land när det kommer till vård och stöd till barn med funktionsnedsättningar. Från Polen har hon en eftergymnasial yrkesutbildning i ekonomi och handel.

Nicha från Thailand

Nicha kommer från Thailand. Hon är 35 år och har varit åtta år i Sverige. Hon är gift med en svensk man och har två barn, fyra och två år gamla. Hon har gått gymnasiet i Thailand och efter det arbetat med olika saker, bland annat som barista och i fabrik. Hon valde att inte studera vidare eftersom familjen i Thailand behövde hjälp med försörjningen. Till Sverige kom hon för att arbeta i sin mosters massagesalong. Hon träffade sin man, bildade familj och beslöt sig för att stanna i Sverige. Båda barnen går i förskola i en liten by på landet. Eftersom hon har arbetat och varit hemma med barnen har hon inte börjat läsa svenska på SFI förrän nyligen.

Sara från Syrien

Sara är 28 år och kom som flykting från krigets Syrien till Sverige för ett år och fyra månader sedan. Hon har två barn, tio och fem år gamla, hennes man finns i Kina och hon vet inte när de kan återförenas. I Syrien gick Sara i skolan till och med gymnasiet, sedan gifte hon sig och fick barn men drömmer nu om att utbilda sig till engelsklärare. Eftersom hon varit i Sverige så kort tid, och därför inte lärt så mycket svenska än, växlar hon mellan engelska och svenska när hon berättar. Hon har inga släktingar eller vänner i Sverige utan är helt ensam med barnen.

Joyce från Filippinerna

Joyce är 32 år och kommer från Filippinerna. Hon kom till Sverige för två år sedan tillsammans med sin man och deras tre barn, åtta, fem och tre år gamla. De har bott i Egypten och Turkiet innan de beslöt sig för att flytta till Sverige. Mannen är från Turkiet och de träffades när de arbetade på hotell i Egypten. Han har också svenskt medborgarskap och var den som tog initiativet till flytten till Sverige. Efter grundskolan började Joyce att arbeta på hotell. Hon skulle gärna vilja arbeta med barn, kanske som barnskötare, när hon har lärt sig svenska. Hennes modersmål är tagala men hon pratar också engelska.

Salima från Marocko

Salima kommer från Marocko och är 44 år. Hon är från en stor familj där pappan hade två fruar och 14 barn. Hon beskriver att hon var bortskämd som barn eftersom hon är den yngsta flickan i syskonskaran. Efter att en väninna till Salima, som bor i Sverige, hade förmedlat kontakt mellan Salima och en man från Guinea, åkte han till Marocko där de gifte sig. Han stannade där i tre månader och efter ett år kom hon efter till Sverige. Hon lärde sig svenska på SFI och efter tre år fick hon sitt första barn. Hon har nu varit i Sverige i 14 år och har två barn, elva och nio år gamla, och i familjen finns också mannens son från ett tidigare äktenskap. Salima har grundskoleutbildning från Marocko och påbörjade en utbildning till sömmerska vilken inte avslutades. Hon har gått en barnskötarutbildning i Sverige och arbetar på förskola.

Lidia från Armenien

Lidia är 26 år och har varit i Sverige i åtta år. Hon har en nästan färdig juridikutbildning från Armenien där hon är född och uppvuxen. Hon avbröt utbildningen när hon träffade sin man och följde med honom, först till Danmark, där han hade bott i 10 år, och sedan till Sverige. De har nu två barn tillsammans, sju och fem år gamla. Eftersom hon var mammaledig till en början dröjde det innan hon gick på SFI och lärde sig svenska. Hon var samtidigt språkpraktikant på

en förskola och fick senare arbete som barnskötare på samma förskola. Barnen går i skolan idag.

Transkriptionsnyckel

Här följer en beskrivning av de symboler som använts i citaten.

... = kort paus

VERSALER = betonade ord

[...] = utelämnad text

() = beskrivning av olika uttryck som skratt, suck, fniss m.m.

Teman i mammornas berättelser

I det många sidor transkriberade materialet från samtalen har jag valt teman som framträtt och som dels är liknande i berättelserna, dels visar förändring inom en livsberättelse. I dessa teman bli det synligt hur människan formas och omformas i möten med andra människor och strukturer. De teman som synliggjorts är *Från utanförskap till deltagande*, *Språkets betydelse*, *Anledning till att stanna i Sverige* och *Förskolans roll*. Varje tema avslutas med en sammanfattande analys.

Från utanförskap till deltagande

Beskrivningen av utanförskap och känslan av ensamhet är gemensam för samtliga mammor. Inledningsvis i deras berättelser framträder en bild av att inte höra till, att inte bli omtyckt och att seder och bruk är annorlunda och konstiga. Efter hand framkommer nya beskrivningar där mammorna berättar om möten där de fått ompröva sina intryck och berättar om ny förståelse för det nya samhället. Med hjälp av det valda teoretiska perspektivet i studien framträder här sociala konstruktioner som Burr lyfter fram i sina fyra kategorier. Utdrag ur mammornas berättelser följer i detta avsnitt i syfte att belysa hur sociala konstruktioner kan framträda.

Saknaden av och längtan efter familjen i hemlandet, föräldrar, syskon, släkt och vänner är tydlig. Nicha berättar om den kulturella skillnaden mellan hur man umgås med grannar i Thailand och hur hon upplevde det när hon kom till en större stad i Sverige där hon kände sig isolerad i sin lägenhet och där grannarna visserligen hälsade men inte mer.

Som sagt i Sverige, dom är ganska mycket... inte som i Thailand. I Thailand bor bredvid, bor granne med varandra, dom lagar mat, dom delar,

du äter där, ok, du delar mat till grannar ju. Alla bor ganska nära, hela familjerna ju, bor bredvid med varandra. Men här, ja, bara säger hej, eller hejdå. Pratar inte så mycket, inte samma som i Thailand, i Thailand dom är... mycket, mm... känner mycket med varandra, pratar mycket (Nicha).

I dessa olika kulturella sammanhang beskriver Nicha känslan i möten med människor som helt olika, från att vara delaktig till att känna utanförskap. Även om hon upplever sig själv som likadan i båda fallen blir upplevelsen motsatt. Den sociala konstruktionen av Nicha i mötet med människor i skilda kulturella sammanhang framträder tydligt.

Nicha lämnade ett liv där hon hade provat flera yrken men inte hittat något hon trivdes med. Därför kom erbjudandet om att åka till sin moster i Malmö och arbeta på hennes massagesalong som ett lockande erbjudande. Förväntningarna var stora och första dagarna var Sverige, med sin annorlunda natur och klimat, en fantastisk upplevelse. Under en och samma berättelsesekvens beskriver Nicha glädje och förväntan och sorgsenhet. Här framträder den kategori som handlar om att sociala processer kan medföra ny kunskap (Burr 2015).

Första dan. Oh, du ...fantastisk [...] oj, allting är nytt ju, faktiskt fint...några dagar, jag träffar folk, kommer snö [...] Och sen ledsen, ledsen ... usch, vad jag göra här? Inga granne, bara säga hej och sen gå in i lägenhet och sen ... oj, då, jag måste gå in sen ensam och sen bara jobba och inga kompisar och så. (Nicha)

Efter ett par år flyttade Nicha med sin man till en mindre ort på landet. Nicha berättar om upplevelsen av att alla inte tycker om människor som kommer från utlandet. Hon var mycket ledsen i början och undrade varför hon hade lämnat sitt hemland.

Ja det känn... ja men i början det känns samma som det är jag som kommer från utlandet... Det känns som att, ibland det känns som att jag är... svart hår... ibland i svensk... inte alla men... dom gillar inte så mycket svarthåriga, dom kommer från utlandet. Ibland dom... eh... min hemland dom gör nånting som är dåligt, kanske dom tänker, dom känner att, Nej, dom är inte bra, dom är dålig så... sen dom tänker alla, men inte alla tänker så ju. [...] Varför jag kommer hit? Ingen som pratar med mig eller... nej, det känns... ledsen. Samma, dom vill inte prata med mig. Varför dom pratar med andra, inte med mig? Jag har svart hår, dom vill inte...? Nej, men just nu det är mycket trevligt, de pratar på gatan, eller... på thaiaffären, jag brukar handla på thaiaffären i stan och dom pratar, dom är mycket glada, dom... Jag älskar mycket thaimat, kan du berätta, hur gör man? Och så och det är... mm... mycket bra just nu faktiskt (Nicha).

Återigen beskriver Nicha hur hennes tillvaro förändras, nu till det bättre. Under berättandet ändrar Nicha också tonfall och ansiktsuttryck och synliggör hur konstruktionen av henne själv har förändrats i takt med nya möten och omförhandlingar genom sociala processer. Med tiden

har Nicha börjat prata med allt fler människor, först i thaiaffären och sedan med andra föräldrar på förskolan. De kulturella skillnaderna är något som är tydligare i början av berättandet och Nicha diskuterar också sin egen blyghet som en bidragande faktor till att hon inte upplevde att människor pratade med henne. Detta tolkar jag som att den ”taken-for-granted-knowledge” (Burr 2015) hon bar med sig omförhandlades i mötet med andra människor i takt med att hon själv fick ökad kännedom om dessa andra. Hennes egen narrativa presentation förändras beroende på det sociala sammanhanget. Hon avslutar hela sin berättelse med en mening med eftertryck. ”Nu känner jag mig hemma!”

Sara beskriver sig själv som mycket ensam i Sverige. Hon är också den av mammorna som varit här kortast tid. Förändringen för henne har varit stor eftersom hon inte har behövt ta några beslut i sitt liv tidigare, det har skötts först av hennes far och sedan av hennes man. Hon lever i ovisshet om när hennes man kan komma hit och berättar hur svårt det är att ta alla beslut själv. Hennes stolthet är tydlig när hon beskriver hur hon från att ha överlåtit alla beslut på sin man nu måste vara stark och göra allt själv.

Ja... och min familj är inte här. Det är jättesvårt, ja... Men jag måste bli stark för mina barn... ja. När dom ser mamma stark, dom känner... comfortable (Sara).

Att flykten har inneburit en stor förändring för Sara är tydligt och jag ber henne att berätta vilken skillnad hon tycker att det är på Sara i Syrien och Sara i Sverige. I följande avsnitt återges en dialog mellan mig och Sara. Sara försökte använda sin svenska och behövde hjälp med ord och uttryck. Ibland övergick vi till engelska.

S: Ja, mycket skillnad (skratt).

I: Mycket skillnad? På vilket sätt.

S: Innan jag... depend on...

I: Litade på...

S: Depend on my husband to do everything... and my family

I: Du var van vid det?

S: Ja, but now I, jag måste nu... att göra varje sak själv. Det är jättesvårt... eh, min familj är inte här, min man inte här, jag måste bli stark.

Samtalet fortsätter och Sara berättar att hon nu kan göra allting själv och att det känns bra. Hon avslutar med att konstatera att trots att hon kan allt så är hon inte komplett utan sin man.

S: Ja, då... då känner att jag är... not complete.

I Saras berättelse och presentation framstår en kvinna som har genomgått en stor förvandling, från en passiv dotter och fru till en driftig och självsäker ensamstående mamma. Beroende på flykten från kriget har det inte funnits något val och i förhållande till sin nya situation har den nya Sara konstruerats. Resonemanget som Burr (2015) för om att sociala processer genererar ny kunskap synliggörs här och också att det finns samband mellan kunskap och social handling. Sara hade en bild av sig själv som en person som inte kunde ta hand om saker och ta egna beslut men berättar med stolthet att hon nu kan. Hon har varit tvungen för barnens skull.

I detta sammanhang fick jag syn på hur tydligt det är att man som forskare ingår i processen. Jag blev medveten om mitt eget "Taken for granted" (Burr 2015) när jag tog för givet att Sara skulle vilja fortsätta att vara självständig genom att klara sig själv. Eftersom jag själv har varit ensamstående mamma i Sverige relaterade jag omedvetet till detta och fick förhandla och omförhandla denna inställning i förhållande till Saras uttalande.

Salima har varit länge i Sverige och berättar att hon aldrig har känt sig främmande i Sverige även om hon saknade sin mamma och det finns stora skillnader i kultur och traditioner.

... till exempel det här med ögonkontakt. I Sverige det är nåt viktigt när man pratar... eh, för oss det är att man ... hur ska jag säga... att man inte är artig när man... (Salima).

Hon berättar också om hur seden bjuder att man måste dela med sig av mat och hur hon hade blivit tittad på när hon försökte bjuda den som satt bredvid. Även seden att hälsa på varandra är olika.

... ja vi hälsar på varandra men vi hälsar bara dom som vi känner, där i mitt hemland. Men här man... -Hej! Alla... Hej! Du går på gatan, någon tittar på dig, känner inte, så säger hej. Det tycker jag, det är jätte... ja... Det är jättepositivt. Man... eh... ja... såna saker, småsaker som eh... gör mycket i ens liv (Salima).

En viktig händelse kommer upp under den här delen av berättandet när jag frågar om det fanns några särskilda personer som gjorde att hon kände sig välkommen. Det var i samband med att hon skulle föda sitt första barn.

Jag ska aldrig glömma när jag skulle till sjukhuset och då kommer fyra sjuksköterskor och samtidigt och tar väl hand om mig samtidigt, och då

skulle dom sluta om några minuter... så det kommer jag ihåg hela mitt liv... det, såna... ja, man är faktiskt mänsklig (skratt)... mänsklig här... (Salima).

Att möten med människor har haft stor betydelse vittnar Salimas berättelse om. Att hon beskriver att hon hela tiden har känt sig bekväm i det nya landet verkar vara en fortsättning på hur hon har gjort det under sin uppväxt och i olika sammanhang. Den förändring som hon framhåller som viktig är att hon jobbar på riktigt i Sverige, något hon saknade i Marocko.

I mitt hemland hade jag inget jobb faktiskt. Jag läste bara grundläggande till nian. Så efter detta hade jag, ja... jag läste vidare till sömmerska först, sen blev, ja, jag praktiserade ett tag sen... ja, intresserade... till frisör. Där hade jag varit duktig och varit med i någon tävling och haft... eller fått Marockansk... Det var många städer som tävlade, kvinnor från olika städer som frisörer. Så jag fick första pris. Men jag hade inte... jag jobba liksom, liksom... eh... hemma, om det var bröllop skulle jag dit och fixa bruden eller släkten och sånt. Annars jobba, jobba liksom som jag gör här nu jag hade aldrig drömt att jag skulle göra.

I den självbild som Salima konstruerar i berättelsen framträder en säker och driftig kvinna som också beskriver hur hon tyckte att skolan inte gav någon utmaning i Marocko. När hon kom till Sverige tog hon tillvara möjligheten att lära sig svenska och sedan utbilda sig till barnskötare. Även om det finns kulturella skillnader så menar hon att människors positiva bemötande övervägde och gjorde att saknaden efter familjen inte blev så svår.

Även Lidia menar att hon har känt sig bekväm i Sverige, att mycket har varit likt kulturellt men att hon saknar sina föräldrar ”jätte, jätte, jättemycket”. Under berättandet kommer det upp minnen.”... ja, det var svårt. När man kommer ihåg alltså. Fyra år jag studerade, jag släpper allt!”

Trots att Lidia pratar om att det finns många kulturella likheter som gjorde det lätt att förstå det nya landet så framträder en annan bild i början av hennes berättelse. Här växer bilden av ensamhet fram men även en frustration som driver Lidia till att vilja studera svenska. Hennes bakgrund och erfarenhet av studier i Armenien kan säkert vara en bidragande orsak och i samtal med mig uppstår en bild av en kvinna som vill betona att de kulturella likheterna har gjort flytten lätt men som under tiden får syn på händelser som hon har glömt. Hon blir mer eftertänksam i dessa sekvenser.

Ja, jag är född och uppväxt i Armenien. Jag studerade där, universitetet, juridi... eh... juridiska, ja, och nästan när det var sex månader kvar att jag slutade och jag gifte mig och kom hit. Ja, och det från börja, det var... Det jag kommer ihåg nu det var jätte, jättesvårt för mig att adaptera här,

eftersom jag visste inte... språk och jag hade inga släktingar, inte kompisar inte språk och jag känner ingen. Det var som en annan, riktigt som ett annat land... så... men, eh, jag kunde ryska flytande men inte engelska och det störde mig mycket. [...] Och sen vi har flyttat hit, jag fått en flicka, från början, så jag kunde inte gå till skolan eftersom jag var mammaledig... men jag har sagt att det var svårt, ja. Alltså tänka att, gravid, fått barn och man behöver prata... jag var den...som var nyfiken med sitt barn. Hur hon utvecklar, vad ska hon äta? Hur ska jag bära henne? Hur ska jag amma henne? Hur ska jag...? Men jag kunde inte prata. Det var svårt. (Lidia)

Alina är den som har svårast att uttrycka sig eftersom hon har läst svenska kortast tid. Hon pratar om kulturella skillnader men har svårt att hitta ord för det hon vill förmedla. "... jag vet inte exempel men... men... vet du... eh... det är två olika kultur." Hon fortsätter med ett skratt, "NU tror jag att det är bra med kultur, jag bor många år och jag känner, jag tror att jag känner svensk kultur"

Sammanfattande analys av Från utanförskap till deltagande

Innehållet i berättelserna förstärks av sättet de berättas. I tolkningen blir *fusion of form and content* (Mishler 1999) viktigt. I samtalet konstrueras en förståelse baserad både på innehåll och på sättet det presenteras. I tolkningsarbetet medför det att det är viktigt för forskaren att inta ett reflexivt förhållningssätt med medvetenhet om både den kunskap man producerar hur detta sker (Johansson 2005).

Det reflexiva inslaget framträder också i mammornas berättelser och ger dem möjlighet att få syn på sig själva och den förändring de genomgått. Detta kan leda till ytterligare utveckling för berättaren enligt Johansson (2005) och Goodson m fl (2010). Det visar också att berättande är en händelse i sig och inte bara en berättelse om händelser. Ibland som spontana kommentarer som "NU känner jag mig hemma!"(Nicha) och " ja, det var svårt. När man kommer ihåg alltså."(Lidia), men också som svar på en följdfråga som jag ställde till Salima om det fanns några särskilda personer som gjorde att hon kände sig välkommen och ett minne kom upp om när första barnet skulle födas och fyra sjuksköterskor tog hand om henne: "... så det kommer jag ihåg i hela mitt liv"(Salima). Ännu ett tydligt exempel på detta är när Lidia efter avslutat samtal plötsligt utbrister "Jag hade glömt detta!" Jag upplever en stolthet och ibland en förvåning hos mammorna när de hör sig själv formulera sina tankar. De verkar få syn på vad som har hänt under deras tid i Sverige.

Det finns kulturella skillnader i bakgrunder och orsaker till att mammorna har kommit till Sverige men det finns en stor samstämmighet i hur de beskriver betydelsen av människors

bemötande för att de ska ha haft möjlighet att känna sig hemma. Berger och Luckman (1966) beskriver möten som sker face-to-face som viktiga för att skapa sin identitet, och det mammorna beskrivit ser jag som exempel på möten som bidragit till skapandet av den nya identiteten i det nya landet. Deras uttalanden om att de NU känner annorlunda än de gjorde från början visar också på den process de genomgått, och som fortgår, och där den nya kunskapen har skapats av sociala processer, vilket jag kopplar till Burrs´ (2015) definierade socialkonstruktionistiska utgångspunkter. I ljuset av dessa som analysverktyg menar jag att det blir tydligt hur berättelserna visar hur berättarna konstruerar och konstrueras i det berättade. Min egen roll som delaktig i processen blir också tydlig genom samspelet i samtalen och möjligheten att inta andras perspektiv under denna process leder till en fördjupad, känslomässig förståelse, vilket Riessman (2008) beskriver som en lärande process i narrativ analys.

Språkets betydelse

Språket som ett viktigt verktyg är ett område som tas upp i många sammanhang under mammornas berättande. Av skilda anledningar har de läst svenska olika länge. Viljan att kommunicera och svårigheterna när kommunikationen inte fungerar beskrivs.

Salima hann lära sig lite svenska innan hon själv fick barn och tillskriver sin plats som språkpraktikant på förskola en stor del i detta tillsammans med studier på SFI. Hennes man hade en son sedan tidigare och Salimas första möte med skolvärlden var när denne skulle börja skolan. Om detta möte berättar hon:

Mitt styvbarn, min man har en son, skola var jag med och tittade liksom, men jag kunde inte svenska då. Jag var med om medarbetarsamtal, han började, han kom också sen mitt styvbarn. Han gick in direkt till skola och dom... han var med i klass. Han gjorde nån, liksom prov, så... liksom tittade dom vilken nivå är han och så. Och jag var med utvecklingssamtal, jag... då känner jag, dom här utvecklingssamtal, hur man känner när man inte kan språket och så. Men förskola jag faktiskt kunde jag då när mina barn började skola, eh förskola. [...] Kommunicera med dom, ja... lärarna, eller fröknarna, jag kunde kommunicera faktiskt, med fröknar. (Salima)

Hon återgår till att berätta om hur det kändes när hon kom till Sverige, skulle börja skolan och inte förstod ett enda ord.

JAA, då var det jätte... som vi brukar säga ett ordspråk, som en döv i en stor fest (skratt). Så kändes jättekostigt. Och det konstigaste var för mig att man pratade med mig svenska. Men HUR ska jag kunna? Jag kan inte dugg! (skratt). Det var helt... jag tänkte va, va, va? Jag tänkte HUR? Som det var nåt... Jag hade ingen aning vad betyder. Min man lärde mig några

ord och han upprepar, han pratar från det hållet och det från andra. Så det var faktiskt undervisningsmetod... Hur ska man lära sig nåt som man inte kan redan? [...] Jag tänkte säga om jag hade inte kunnat språket när mina barn började förskolan... det skulle faktiskt va svårt. Det skulle va hemskt, ja nu mina, min erfarenhet här, mitt arbete, man har arabiska, man använder sitt hemspråk för att kommunicera med folk. Men stackars dom som inte kan alls. Det är jätte... faktiskt det är jättesvårt tycker jag att det är jobbigt. (Salima)

Salima berättar att hon använder sina egna erfarenheter av att inte kunna språket och förstå sammanhang för att hjälpa andra föräldrar på förskolan, eftersom hon kommer ihåg hur vilsen hon själv kände sig i början. Tolkningen av detta är att hon har fått ny kunskap som hon kan använda i nya sociala sammanhang. Från att vara en elev och den som inte förstår är den nya sociala konstruktionen Salima, som läraren och den som kan hjälpa andra.

Lidia ger uttryck för den otillräcklighet hon kände inför att inte kunna språket. Hon talar armeniska och ryska men kunde ju ändå inte göra sig förstådd.

Jag kunde ryska flytande men inte engelska, och det störde mig mycket. Jag kunde inte kommunikation mellan folk och mig, det var hela tiden med min man, att han tolka mig, tolka mig och med tecken, jag använde tecken hela tiden. Så, med kroppsspråk... så. [...] Men jag kunde inte prata. Det var svårt. Men det hjälpte mig sen att lära sig svenska snabbt. För jag känner som en... hur man säger... alltså, jag måste göra. Eftersom jag bor här jag måste, jag måste... så det hjälpte mig (Lidia).

Lidia upplevde inte att hennes studier på SFI var tillräckliga för att lära sig svenska, utan ville möta svenskan i naturliga sammanhang i samhället. Det hjälpte inte att hon hade god studievana från juristutbildningen i Armenien eftersom allt behövde läras från grunden. Hon började som språkpraktikant parallellt med svenskstudierna och säger att hon tycker att det var i detta sammanhang hon lärde sig språket, mycket tack vare det positiva bemötande hon fick.

Ja, eh... från början när jag har lämnat min dotter i förskolan jag iiiingen svenska, inget, bara hej och hej då. Jag kunde ingenting. [...] Men jag, som jag har sagt, jag var jättenyfiken. Den nyfiken mamma som vill höra hur åt min dotter, hur hon lekte, hur hon utvecklades. Och jag var nyfiken med allt. [...] Och från början det var en pedagog som jobbar med min dotter, hon kunde lite ryska, så ... jag kan ryska språket. [...] Och jag kommer ihåg en gång, vi hade möte också och jag hade tolk också, var tolk också. Men det var bara en gång sen jag tänkte nej, det är bättre jag ska försöka själv. Förstå och fråga själv. (Lidia)

Hon framhåller också hur mycket hennes egen erfarenhet hjälper henne i arbetet när hon möter vårdnadshavare som kommer till förskolan som nyanlända. Lidia har uppmärksammat att språket är kontextberoende och berättar att barnen pratar armeniska hemma men att svenska är lekspråket och att de då inte vet vad till exempel gunga heter på armeniska. Hon upplever inte det som något problem utan tycker att det är naturligt. En möjlig tolkning av detta skulle kunna vara att hon har erfarenhet av nyttan att kunna olika språk. Även om hon kunde flytande ryska hjälpte det inte henne när hon kom till Sverige. I berättelsen konstruerar Lidia sig själv som en person som är ambitiös och vill lära sig det nya. Precis som Salima beskriver hon hur hon kan använda sina erfarenheter för att hjälpa andra föräldrar.

Ibland jag har själv... jag förstår henne. Till exempel när mina kollegor dom pratar och berättar och från ögonen jag ser att hon förstår inte, Och själv, efter den... efter en liten stund jag själv försöker att ha lite möte med henne. Och jag har... lugna, lugna henne, säger: Jag förstår, samma hände med mig. Stressa inte, det kommer, det kommer (Lidia).

Nicha kom till Sverige för att jobba hos sin moster, träffade sin svenske man och fick två barn. Under flera år har hon låtit sin man sköta kontakter med samhället och om förskolan haft någon fråga har de skrivit en lapp till mannen. När hon blev arbetslös bestämde hon sig för att läsa svenska för att kunna kommunicera på egen hand och för att hjälpa barnen. Hon beskriver också att barnen hjälper henne eftersom de hela tiden lär sig nya ord.

Jag är arbetslös, efter jag har fått två barn... sen jag tänkte, det är dags nu, jag måste studera. Vill förstå svenska, vill prata med folk som förstår mycket mer... (Nicha).

Hon berättar också att hon vill kunna ta barnen till läkare utan att vara rädd för att missförstå eller missförstås. Det finns också en rädsla för att barnen och hennes man ska skämmas för henne.

Ja, och sen vill inte missförstå. [...] Ja, och sen jag måste kämpa och lära mig svenska. Jag vill inte att mina barn känner samma som... [...] Åh, jag måste kämpa, lära mig svenska, lära mig att kan prata med alla och sen mina barn inte känner nånting... mamma kan inte eller, inga så, ingenting, inga så nej... (Nicha).

Alina har haft svårt att studera svenska eftersom hon är ensam med barnen i veckorna och det ena barnet har en funktionsnedsättning och dessutom är sjuk ofta. Det innebär att hon inte får någon kontinuitet i studierna. Hon menar att hon förstår ganska mycket svenska men kan inte själv uttrycka sig i samma utsträckning. Detta blir tydligt när det gäller kontakter som gäller barnen.

Ja när jag vill eh... prata mer och berätta mer om mina barn jag måste beställa polsk tolk för att jag måste veta allt. När jag går till förskolan och pratar lite varje dag, jag behöver inte tolk tror... [...] när J (sonen) var liten jag beställde tolk varje gång mmm. [...] (suck) Jag lite pratade svenska och lite mer och mer men när J var ett år och jag lite kom till SFI men jag inte slutade, därför att innan... nästan han var sjuk och var sjuk, var sjuk, jag hade inte tid på lära svenska. Jag hade inte tid på sig själv... bara jag måste jobba med J... hela tiden... därför jag inte lärde svenska nu... (skratt) Nu tror jag att jag slutar den skolan... [...] Ja men varje gång jag, jag kan skriva test eller andra... varje gång är mina barn sjuk eller jag, eller mina barn, eller jag, eller mina barn och det är konstigt, det är svårt när barn är liten... mycket svårt, gå till jobbet, gå till skolan. Det är lite svårt (Alina).

Samtalen med Alina blir sekvensartade och begränsade, dels eftersom hon är osäker på svenskan och ofta tänker efter. Hon säger ofta att hon inte förstår. I likhet med de övriga beskriver hon svårigheter med språket men till skillnad från de andra verkar hon närmast uppgiven vad gäller att lära sig svenska. Hennes berättelse kretsar kring svårigheter. Svårt att vara så mycket ensam, att inte ha jobb, att sonen har stora svårigheter. Hon uttrycker också missnöje med den hjälp hon tycker sig berättigad till men inte får av de svenska myndigheterna. Möjligtvis fanns det en förhoppning om att jag var en person som skulle kunna hjälpa henne även om detta inte uttalades. I Alinas berättelse framträder den sociala konstruktionen av en tänkt verklighet som inte blivit som hon önskade.

Sara kan lite engelska och berättar att hon har mycket nytta av det. På sonens skola finns det även arabisktalande personal eftersom där går många arabisktalande barn.

Jag kan förstå engelska, dom använder engelska med mig när dom vill prata med mig, dom använder engelska om dom kan inte förklara till mig, dom använder språk, arabiska språk. Det finns lärare på min dotters skola... [...] Det är lätt. Och min sons skola dom har också arabisk tolk. [...] Det finns många, många arabiska människor på skolan. Dom hjälper invandrare, barn... till lära svenska. Dom har specialistlärare. (Sara).

Sara vill lära sig svenska så att hon kan börja studera. Hon vill så småningom utbilda sig till engelsklärare. Hon pratar också om att barnen redan kan mer svenska än vad hon kan och menar att det nog beror på att alla pratar svenska med dem i förskolan och skolan.

Joyces familj är flerspråkig. Hon pratar engelska och tagala (ett filippinskt språk) och håller på att lära sig svenska. Mannen pratar svenska, turkiska och engelska och barnen lite av varje men i huvudsak svenska. Det är också det språk de försöker ha som sitt gemensamma språk. Hennes äldste son hade det svårt med svenskan när de kom till Sverige men tack vare en engagerad

lärare har det löst sig för honom. Joyce bekymrar sig för att barnen har flera språk att förhålla sig till samtidigt som hon beklagar att hon inte pratat tagala med dem.

Yeah, my first son, he was having it difficult in the beginning to understand Swedish, and of course it was very frustrating, and nobody wanted to play with him. He felt outcast and yeah, he felt lonely, but then... he has a, he had a very good teacher. She always... she always keeps contact and always finding ways to help my son. [...] At home you don't speak... it's English and Turkish and then you come to Sweden with another language. They are already bilingual at home and, you know, this is going to be the third language. It's not easy to understand and be understood, you know. [...] Unfortunately, they don't speak Tagala. Hopefully one day when I'm done with my Swedish I will have time (skratt) teaching them.

Joyce har inga problem att kommunicera och det samtal som konstrueras oss emellan flyter lätt, förmodligen inte bara för att vi samtalar ledigt på engelska utan också för att jag upplever henne som mest lik mig i sättet att samtala. Hon ställer frågor till mig och är intresserad vilket gör att detta samtal känns mera som något som växer fram i växelverkan.

Sammanfattande analys av Språkets betydelse

Att språket är centralt framträder tydligt i mammornas berättelser. Detta stämmer också väl överens med tidigare forskning (Bengtsson 2015; Björk-Willén 2013; Lahdenperä 2004; Lorentz & Bergstedt 2006; Lunneblad 2006). Strävan efter att mötas och att förstå varandra beskrivs också som en drivkraft till att lära sig det nya språket och den nya kulturen. Den anledning som framställs som viktigast är att kunna göra sig förstådd när det gäller barnen, att "veta allt" om hur barnen mår, hur de utvecklas och vad som förväntas av dem som föräldrar. I ett socialkonstruktionistiskt perspektiv ser jag detta som en stark vilja och önskan att vara delaktig i konstruerandet av den verklighet som individen befinner sig i, samt att uppnå en större grad av självständighet. Språket som en maktfaktor framträder också och beskrivningar av förändringar av åsikter i och med ökade kunskaper om språk och kultur likaså.

I ljuset av Johanssons (2005) beskrivning av språket som en social aktivitet där vår identitet och våra relationer skapas så stämmer mammornas berättelser och har också en samstämmighet mellan varandra. Flera gånger under berättandet blir det tydligt att mammorna får syn på sig själva och den förändring de genomgått. Hur sociala interaktioner bidrar till att förändra den uppfattning individen har haft framträder tydligt och beskrivningarna av de vardagliga mötenas betydelse framträder i berättelsen. Jag tolkar också in en stolthet när de beskriver sin drivkraft och hur de erövat ny förståelse och skapat nya relationer i takt med att de tillskansat sig språket.

(Burr 2015) menar att oavsett om det är aktivt deltagande i en dialog eller passivt mottagande av uttalanden så är det en del av den process som konstruerar och omkonstruerar människan.

It is from all the myriad forms of language exchange between people that the person emerges (Burr 2015, s. 62).

Detta tydliggörs när Salima och Lidia berättar om den förändring de genomgått. De konstruktioner som framträder i början och slutet av berättandet visar hur de ser på sig själva. Först med känslan av maktlöshet och beroende av hjälp för att kunna kommunicera för att under berättandet omkonstrueras när de beskriver hur de lär sig språket och hur de därmed blir den som kan hjälpa andra. I deras livberättelser framträder sekvenser från deras barndom och uppväxt som också har likheter och som skulle kunna vara av betydelse för deras beskrivning av sin förändring. De beskriver båda sig som duktiga under uppväxten. Salima som vinnare av en stor frisörtävling och att hon fick ta ansvar för sina systrars barn som liten. Lidia för att hon läste juridik. Det som skiljer sig är att Salima beskriver sig som bortskämd och att hon fick göra lite som hon ville medan Lidia berättar att hon valde juridikstudier främst för sin mammas skull.

Anledning till att stanna i Sverige

Trots att saknaden efter familj och vänner är stor och trots att mammorna beskriver att de, mer eller mindre, känner sig ensamma i det nya landet är det ingen som tänker återvända till ursprungslandet inom överskådlig framtid. Det finns olika anledningar till detta. För Saras del är det i nuläget omöjligt att återvända till Syrien och hon väntar i ovisshet på att återförenas med sin man, och även om hon är stolt över att hon kan klara sig själv och vara stark inför barnen så förklarar hon att hon inte känner sig ”complete” utan sin man.

Lidia pratar mycket om hur glad hon är för att hon har sin lilla familj och en man som hon älskar och som älskar henne. Föräldrarna tyckte förstås att det var svårt att hon skulle flytta men har accepterat dotterns val, ett val som hon inte själv förstår hur hon tog, hon visste bara att hon måste följa sitt hjärta och följa sin barndomsvän till ett annat land. Förutom en period i början när hon skulle anpassa sig till det nya tycker hon inte att det är svårt att leva här och har inga planer på att återvända. Under hennes berättande blir hennes förändring tydlig, hon berättar fort och det verkar som om hon för första gången delar med sig av dessa minnen, åtminstone på svenska. Anledningen till att hon stannar uppger hon vara att hon trivs och att hon har sin lilla familj och ett arbete hon trivs med. I hennes berättelser uppkommer flera andra saker som hon inte pekar ut som direkt avgörande men som också kan tolkas bidra.

Nu frågar jag mig faktiskt... Alltså, när ja, när jag gått sista gången... När jag åkte till sista gången... till mitt land... mina föräldrar dom först när dom träffade mig, dom sa... oh, du liknar som..., inte svensk, eftersom dom vet inte hur svenskar ser ut, som europeiskt mode... alltså jag eh... innan jag använde mest klackaskor till exempel med en annan ser ut, eh... när jag var student... men hade inte familj så man passa på. Nu när jag åkte i mitt land jag... [...] jag känner mig... [...] Bekvämt, ja med kläder, till exempel med jacka, jeans och sportskor så... och min mamma när hon, första gången hon sa: Lidia, är det du? Är det du som innan som [...] vad har du tagit på dig? [...] (skratt) Ja, faktiskt det är roligt. [...] Alltså mina föräldrar dom kom ihåg mig som jag var innan där. [...] Nu jag ser... med jeans och det... och dom har kollat på mig och... inte jag. Dom känner att stor skillnad. Och med tanken också kanske. Jag sa, Ja, men det passar mig. Varför jag ska ta klackaskor och det ska bli ont och sen jag ska inte gå så fort? [...] Men jag har, jag tror att det är ok och det är jättebra faktiskt, för at... om man bor... man ska... eller hur? Så om du känner att det är bäst för dig så... varför ska du inte ta den? [...] Och efter det min kusin också... när jag gått med henne ut jag sa, men med sminket så mycket? Kom med mig... bara, alltså... tvätta dina... det är lite, lite, kom. Varför tar du fortfarande så mycket tid också? Fin... en halvtimme och sen så den... Kom nu. Jag tänkte det är bäst. Faktiskt. Låt kroppen fri!!

Jag har sagt flera gånger, att det som är bra, det som är positivt ska koppla, från Danmark, från Armenien, från annat land. Att det är viktigt att man växt upp fri... mm, fina människor eller hur man säger (Lidia).

Lidia berättar med många små pauser, och i sekvenser blir det ganska osammanhängande. Jag tolkar detta som att nya minnen dyker upp efterhand som hon sätter ord på dem. Från att i början av sin livsberättelse ha poängterat att det inte var så stor skillnad mellan armenisk och svensk kultur berättar hon nu om sin förändrade kvinnoroll. Under denna del av berättandet har hon en helt annan livlighet i röst och gester och ur berättelsen konstrueras en ny Lidia. I detta reflexiva moment uppstår ny kunskap som hon kan bära med sig. Hon vill också gärna ha bekräftelse av mig som för att se om hennes berättelser är godtagbara.

På frågan om barnen känner sig mest som svenska eller som armeniska berättar hon att de har en svensk granne som ofta kommer till dem och som kallar sig för barnens svenska mormor.

Ja, och hon frågar. Är ni armenier eller svenskar? Barnen kollar på mig. Jag vet inte varför. Dom vågar inte säj eller... alltså men jag säger att jag har inte förbjudit dom. Alltså, nu det är barn, kanske du vill, alltså när du har växt upp, ska dom själv veta. Jag är född här. Det jag har lärt att man kan säj. Men vi är från Armenien så vi kommer lite från... lite från den. Jag har sagt flera gånger, att det som är bra, det som är positivt ska koppla. Från Danmark, från Armenien, från annat land. Att det är viktigt att man har växt upp fri...

Joyce har flyttat flera gånger redan och när jag frågar henne om detta är slutdestinationen svarar hon,

Yes, for our kids' sake, for the safe and security for our kids is this the last stop. If for me alone, I would go to one of the smallest islands in Philippines and live there. (skratt)[...] Yeah, there is a lot of things I let go... for the sake of my kids. [...] I mean I think Sweden... it's made... the best for kids and families. It's friendly, family friendly and kids friendly as a country. (Joyce)

Joyce är tydlig med att det är för barnens skull hon vill stanna i Sverige, hon verkar också ha reflekterat över detta och konstruerar en bild av en mamma som konstaterar att det är så saker förhåller sig just nu, utan att hon framträder som ett offer. Hon ser också möjligheter att göra saker efter egen känsla när barnen är vuxna. Hon avslutar också hela sin berättelse med att konstatera att "everything is just more than we expected".

Salimas föräldrar är döda och en del av hennes syskon är utspridda över Europa. Hon har trivts i Sverige ända från början och även om hon längtar efter, och saknar, sin familj så har hon ingen önskan att flytta tillbaka till Marocko. Hon pratar om barnens bästa men också om skillnaden för henne som kvinna i arbetslivet.

Nej, inte... du vet när man har skaffat barn. Dom har sitt... sin framtid här och... så det... Men kanske när man är pensionär och så... Ja, lite halva här och halva där... när det är varmt här (skratt) och när det är kallt (skratt) [...] Ja... Jag fick påverka! Faktiskt! Som nånting som... min röst var hörd. Liksom jag kunde påverka, alla mina åsikter togs på allvar. Nej, faktiskt arbetslivet ser helt annorlunda ut där. Jag vet inte när jag liksom... varit borta men vad jag hör... Faktiskt chansen att påverka är liten. [...] Det är fortfarande... fast man jobbar efter att, strävar efter att det blir demokratiskt. Men det är fortfarande människors tankar, eller attityd... Det tar kanske flera år innan man förändrar. (Salima)

Hon tar också upp synen på barns uppfostran och lärande samt demokratifrågor som ett skäl att stanna i Sverige. Även om det håller på att förändras i Marocko är det enligt henne stor skillnad inom dessa områden. Hon är stolt och glad över att barnen pratar flera språk.

För Alinas del skulle hon gärna flytta tillbaka till Polen men menar att det inte är aktuellt eftersom sonen har tillgång till bättre specialistvård och bättre skolgång i Sverige. Från början var tanken att hon och mannen bara skulle jobba i Sverige ett par år, även om mannen ville stanna i Sverige, och sedan återvända men det ändrades när sonen i ettårsåldern började visa tecken på att något inte stod rätt till. Han har fått en autismdiagnos och går på specialskola. När

sonen var i ettårsåldern kopplades specialister in för att ta reda på vad som fattades sonen och Alina beskriver detta på följande sätt,

... och vi tänkte att i Polen det var mycket svårt, därför vi tänkte att, i Polen det finns många... många, många olika läkare, många olika specialist också, men vi måste söka själv, och i Sverige vi bodde många år och vi vet att... vilken system är i Sverige och vilken system är i Polen. Vi trodde att i Sverige var lite bättre till J (sonen), inte bara till J, därför vi stannade i Sverige (Alina).

Nicha, som inte hittade något arbete hon trivdes med i Thailand, tog chansen att prova något nytt när hon fick erbjudande att arbeta i sin mosters massagesalong i Sverige. Hon var nyfiken på snö men hade svårt att vänja sig vid kylan och nu upplever hon motsatsen när hon åker till Thailand, "...varmt, för varmt, jag kan inte andas". Hon skickar pengar till sin familj och berättar att de inte har någon som hjälper dem och när pappan blev sjuk i cancer blev de beroende av hennes bidrag till hans behandlingar. Innan hon fick barn ville hon flytta tillbaka men för att kunna arbeta och skicka pengar till familjen stannade hon. Ett av skälen hon tar upp för att stanna i Sverige är det svenska systemet med att betala skatt och känna sig trygg inför behov av sjukvård och inför ålderdomen. Har man inga barn eller andra släktingar som hjälper en och inte har pengar så svälter man i Thailand, menar hon. I detta sammanhang pratar hon också om sin man som hon menar är "en jättebra man" eftersom han tar hand om sin gamle far trots att han inte behöver. Det såg hon som ett bevis på att han också skulle ta väl hand om sin familj, henne och barnen.

Ok, han är en jättebra man, han tänker om sin pappa ju, han vill inte flytta... han är ganska bra, han älskar sin familj alltså... han måste älska mig också eller... ja. Om vi har familj han måste vara en bra man som kan passa hela familjen... bra, duktig. [...] Jag måste jobba tjäna pengar, skicka till dom... passa många personer som är i Thailand. [...] min pappa börjar bli sjuk ju, han har cancer [...] han måste ha ganska mycket pengar. [...] Ja, måste, men det är jättebra, min man förstår mig, eftersom du förstår i Thailand det är inte samma som i Sverige, i Sverige måste jobba sen betala... skatt och sen är man gammal är det bra om inga barn, inga kusiner som passar. Men det är ok dom har pengar till betala hyran med maten, men i Thailand nej, dom betalar inte skatt, dom har inte... jobbar varje dag, varje dag äta... så och, nej... Om ingen som barnen som hjälper, nej dom har inga pengar. [...] Mycket skillnad faktiskt och sen så här... det är bra vi lever här... bli gammal kan inte jobba, nån kan hjälpa mig, behöver inte barnen eller barnbarn hjälpa. Men i Thailand måste hjälpa dom... (Nicha)

Nichas berättelse böljar fram och tillbaka och hon påbörjar nya sekvenser efter hand som hon kommer på något hon vill berätta. Både detta och att hon pratar fort gör det ibland svårt att

uppfatta men min tolkning är att hon gör sin värld tydlig för sig själv genom att berätta och sedan förtydliga både för mig och för sig själv. Hennes förklaring till att stanna i Sverige verkar hon lägga utanför möjligheten att själv påverka och i berättelsen konstrueras en bild av en kvinna som har funnit sig i sitt öde men som också jobbar för att bli mer delaktig i sociala sammanhang.

Sammanfattande analys av Anledning till att stanna i Sverige

Under detta tema finns det både liknande och vitt skilda delar i mammornas berättelser. Samtliga, utom Sara, menar att de har bestämt sig för att stanna, men anledningarna till detta varierar precis som känslorna inför det. Gemensamt är att inställningen till barnen och deras bästa dominerar. Bättre möjligheter vad gäller utbildning och sjukvård, synen på barns fostran och demokratifrågor tas upp som anledningar till att stanna. Möjligheten att leva i en friare kvinnoroll pratar Lidia om och det positiva med att välja det som är bra ur olika kulturer. Nicha tar upp det sociala skydds nätet som betyder att man kan bli gammal utan att vara rädd för att bli lämnad åt sitt öde om man inte har en familj som tar hand om en. Samtliga beskriver dock att de saknar familj och vänner och att detta har varit det svåraste att acceptera. Lidia beskriver också hur hon blir ansedd som förändrad och annorlunda när hon hälsar på i Armenien och jag ser det som att hon i berättandet blir medveten om hur historia och kultur påverkar beteende och uttryck, det Burr (2015) tar upp i sina kriterier för en socialkonstruktionistisk analys. Eftersom sociala konstruktioner är historiskt och kulturellt specifika omförhandlar Lidia sin syn på sig själv i mötet med den nya kulturen och får förändringen bekräftad när hon återvänder till sitt barndomshem. Dessa sociala processer ger henne en ny självbild. När Salima berättar att synen på barns fostran och utbildning är en annan i Sverige och att hon föredrar den tolkar jag det som att det har föregått en kulturell förändring i Salimas syn på detta och att hon också blir medveten om sin förändring när hon formulerar sin berättelse för mig. Hon konstruerar och konstrueras under berättelsen och med hjälp av mina frågor. Hennes livsberättelse innehåller många sekvenser som jag, med min kulturella tillhörighet, har svårt att förstå därför blir frågorna många. I detta möte växer en bild av Salima fram som den som förklarar och hjälper någon annan, i detta fall mig, att förstå. Hon reflekterar över att allmänhetens syn på hur uppfostran och utbildning kan gå till håller på att förändras även i Marocko men att det går långsamt.

Förskolans roll

Mötet med förskolan beskrivs med flera exempel. Problemet med att inte kunna språket och oro för att barnen inte ska känna sig accepterade tas upp men också hur bemötandet av personalen har varit viktigt av flera anledningar. Det dominerande, och som samtliga tar upp, är vikten av att känna att barnen har det bra och känner sig trygga. Oron inför att hon skulle lämna sitt första barn beskrivs av Nicha så här:

Oj, vad ska jag göra med mitt barn? Ska han typ på dagis? Och jag orolig ju, och sen efter jag lämnar honom... eh... ja... efter en vecka, nånting sånt, sen han mycket trivs [...] sen jag jätteglad ju, jätteglad att han tycker om att gå på dagis. [...] Jag mycket trivs där (Nicha).

Känslan av oro och osäkerhet inför att lämna sitt barn på förskola är nog något de flesta föräldrar känner till och därför lätt att relatera till. Nicha fortsätter sin berättelse om hur hon kände sig i mötet:

Mhm, dom, ja dom prata ganska tydligt och sakta och sen dom frågade mig, Förstår du? Och, nej, då dom hitta annat ord för det till mig den, Förstår du? Om jag förstår inte jag sa, Kan ni skriva lappen till mig och sen jag kan fråga min man och sen, Ja, absolut, dom kan göra, mm. [...] Ingen fara, dom berättar varje dag, varje gång jag träffar dom, Du idag dina barn är mycket bra, dom leker så, dom berätta vad som händer varje dag. Och sen dom pratar om nånting problem, som mitt barn... eh, dom mår dåligt, dom är ledsen och sen [...] Ja, dom bruka möte ofta, berätta ofta [...] jag förstår inte så mycket svenska ju. Dom pratar med mig hela tiden, OK, då? Hur går det? Försöker prata mig. Hur går det med skolan? Hur är det med jobba? Hittar du nånting? Dom försöker prata, känna varandra mer lite så... mm... ja. (Nicha)

Eftersom Alinas första barn har en funktionsnedsättning och behöver mycket stöd var detta centralt för henne när han skulle börja förskolan. Att de tog sig tid för att lyssna på henne och hennes man och ville veta så mycket som möjligt om barnets behov gjorde att hon kände sig lugn. ”Ja, att dom var lugn, vet du, eh... dom jobbade mycket fint och jag vet att han har det bra i förskolan...” Hon berättar också att det var mycket lättare när nästa barn skulle börja eftersom hon känner personalen på förskolan och även har lärt sig mer svenska. Under samtalet är det svårt för Alina att prata om något annat än sonens svårigheter. Oavsett vad jag frågar om så kommer hon in på detta ämne. Jag förstår att detta är det som dominerar hennes liv och hon framstår som en mycket ensam och uppgiven kvinna. Min tolkning är att hon är ensam i bearbetningen av att livet inte blev som hon tänkt, något som är svårt att acceptera och omförhandla till en begriplig verklighet. I små ögonblick framträder en annan version av Alina, när hon övergår till att prata om sin lilla dotter. Hon skämtar om att dottern är enviss och inte

vill gå hem från förskolan och jag bekräftar med att jag känner igen situationen. Detta tolkar jag som vanliga bekymmer kring treåringar och i dessa partier tolkar jag också att den sociala konstruktionen blir två mammor som möts och utbyter gemensamma, vardagliga, upplevelser.

Salima har erfarenhet av svensk förskola både genom att hennes egna barn gått där och för att hon själv jobbar i förskola. De erfarenheter av osäkerhet hon själv kände i början kan hon idag använda i sitt arbete i förskolan. Hon berättar om skillnaden mellan förskola i Sverige och i Marocko och menar att det blir en konflikt för många föräldrar när de kommer hit. I Sverige lyssnar man på barnen och i Marocko handlar det mer om kunskapsförmedling och det kan vara svårt att förklara synen på barns lärande menar hon.

Ska en förälder begripa att ibland säger dom här också, att de bara leker. Att man skulle lägga pengar på att barnen ska bara leka. Det skulle dom ALDRIG köpa. Dom tycker att barn ska kunna alfabet, siffror, franska. Då är det en bra förskola (Salima).

Om när jag började jobba också. Det är en jättefin upplevelse so... eh, hur bra man har tagit hand om mig som praktikant redan [...] Här på förskolan har jag faktiskt mina finaste minnen som en medarbetare så... ute var jag en medmänniska eller som människa, men här är jag som en medarbetare. [...] Så att ja, jag var faktiskt väldigt väl bemött. [...] Arbetsmetod, arbetssätt var annorlunda. [...] Hur man arbetar med barnen. Hur... jättebra... när jag sitter och jämför med liksom förskola, vi har en annan form. Nu har blivit nåt liknande, förskola, det är bättre där i Marocko. Det är helt privat och det kostar, det är inte lika som här. En vanlig förskola som alla kan... eh... lämna sina barn, då är det ett klassrum, inte så mycket... inga leksaker. Där jag har gått när jag var liten. Ett klassrum med många, liksom bänkar, man ser det på tv och så. Bänkar, så sitter man och man är bara... man får liksom bara information och sånger ibland. [...] Jag läste lite även när jag läste språket, var det inriktat till barnomsorg. [...] Så började jag ändra mina tankar hur man ska fostra, fostran och lärande går parallellt och sånt. Sånt, ja så att barnen kan få... och det hjälpte mig i mitt liv, privat, hur ska jag fostra mina barn. Hur ska jag möta dom, deras behov och sånt. (Salima)

Sin erfarenhet och studierna använder hon i samtal med andra marockanska mammor och är glad att hon har studerat och lärt sig mycket om barns behov.

I jämförelsen av förskolor i Marocko och Sverige använder Salima sina egna erfarenheter. Hon har omförhandlat sin konstruktion av förskolan och anammat det svenska sättet att inta barns perspektiv. I berättandet utgår hon från en beskrivning av sin upplevelse av förskola i Marocko som barn och beskriver processen hon genomgått där hon läst och fått ny kunskap som hon sedan kunnat omvandla till sitt arbetssätt och i sin fostran av de egna barnen.

Även Joyce använder sina tidigare upplevelser i jämförelse av förskolor i Filippinerna, Turkiet och Sverige. Hon berättar ur ett föräldraperspektiv och beskriver att hon upplevde det som väldigt positivt att personalen på förskolan gjorde hembesök innan barnen skulle börja, det gjorde att hon kände sig trygg. Hon jämför förskolor i Turkiet och Filippinerna och menar att svenska förskolan är mer inriktade på samarbete med föräldrarna eftersom de kontinuerligt berättar om barnens utveckling och också inbjuder till dialog, till exempel: "How do you handle it at home and how we handle it. And they are giving us advices..." Detta har hon inte mött tidigare. Hon upplever också att barnens trygghet och välbefinnande tas på större allvar här.

Here in dagis, I was scared of the separation anxiety, because I had it in Turkey. But surprisingly it didn't hit them. They feel more... they feel more relaxed, more safe. They will just (gnäller) and then the teacher will come, you know, and "smosh" them and something and... Come! I don't know how they handle it. I think you just have to... Yeah... be knowledge (Joyce).

Lidia betonar hur mycket hon uppskattade att personalen verkligen var nyfikna på henne och inte gav upp när hon inte förstod vad de menade.

Om jag ska berätta om det som hände med mina barn till exempel, jag har visat med tecken, med kropp... till exempel, Har hon ätit? Exempel... om dom berättar nåt och dom förstår att... nej, jag har inte fattat, dom visar med bild... (Lidia).

Även Sara berättar om hur hjälpsamma de är på dotterns förskola. Hon upplever personalen som omtänksamma när dottern är sjuk.

Yeah, min dotter, det är jätteroligt att träffa hennes lärare. Dom är jättesnäll. Dom hjälper mig alltid och ibland dom kontaktar mig på telefon och dom frågar mig; Är hon bra eller nej? Igår hon var inte bra, hon var sjuk. Dom ringde mig och frågar för min dotter (Sara).

Hon fortsätter med att berätta om hur de även hjälper henne med andra saker på förskolan eftersom hon inte känner till alla regler. Det kommer också jämförelser mellan dotterns förskola och sonens skola.

Ja, jag vet inte alla regler, dom hjälper hur jag ska skicka papper till kommun och... [...] Ja, dom hjälper mig för dom vet att jag är ensam här... [...] Ja, de hjälper mig alltid. För att i min dotters school... dom... det finns skillnad mellan min dotters school och min sons school. [...] treatment [...] Ja, med mig. I mon dotters school dom är som min kompis... ja och i... men i min sons school det är skillnad. (Sara).

På frågan om de undrar vad hon tycker på sonens skola svarar hon att det ju finns utvecklingssamtal men kommenterar inte detta ytterligare.

Lidia och Salima har erfarenheter av förskolan både som föräldrar och som personal. Båda beskriver förskolan som den plats där de har lärt sig om det nya landet och hur viktigt bemötandet har varit för att de skulle känna sig välkomna och delaktiga i ett sammanhang. Salima berättar att hon har jättefina minnen från sina praktikplatser, ”Förskolans värld var helt underbar för mig.” Hon upplevde att chefen tog henne på samma allvar som övriga anställda och att hennes åsikter var lika mycket värda. ”Liksom jag kunde påverka, alla mina åsikter togs på allvar...”

Sammanfattande analys av Förskolans roll

När jag berättade för mammorna om mina förväntningar inför deras berättelser så fick de veta att jag var särskilt intresserad av hur de upplevde mötet med svensk förskola utan att kunna det svenska språket och vad de tyckte var viktigt i detta möte. Jag ställde också följdfrågor om känslan av delaktighet och vad det i så fall berodde på. Här framstår det återigen tydligt hur viktigt mötet face-to-face är och hur utlämnade mammorna kände sig när de hade svårt att göra sig förstådda om språkliga uttryck fattades eller när den kulturella kontexten var svår att förstå. De saker som till en början kunde framstå som svåra att förstå beskriver de också som positiva vid en tillbakablick och beskriver också hur viktigt det har varit att bli tagen på allvar och bli respekterad. Min tolkning av det mammorna berättar är att det är mötet med människor som är avgörande och där framstår den interkulturella pedagogiska kompetensen som Lahdenperä (2018) diskuterar och det viktiga face-to-face- mötet som Berger och Luckman (1966) beskriver som viktigt. Salima och Lidia har båda erfarenhet av förskolan som mammor och senare som personal. De berättar att de har stor nytta av sin egen erfarenhet som föräldrar utan att kunna språket och att de kan använda denna i mötet med andra föräldrar. Detta menar jag är ett exempel på Burr's (2015) resonemang om hur kunskap utvecklas i sociala processer. Genom dagliga interaktioner med människor i det sociala livet som en persons version av kunskap blir till. I de möten som mammorna beskriver ingår de i dessa sociala processer och omförhandlar sin version av verkligheten.

Vad gäller uttalanden om delaktighet i förskolans verksamhet blir det åter tydligt att det är barnens välbefinnande som står i fokus, men det nämns också att personalens nyfikenhet på ”vem jag är” och ”hur vi gör hemma” är viktigt.

Diskussion

Syftet med denna studie är att belysa och analysera sex invandrade kvinnors berättelser om hur de upplevt att möta det nya landet i allmänhet och den svenska förskolan i synnerhet utan att kunna svenska, eller ha begränsad tillgång till språkliga uttryck. Avsikten med studien är att bidra med en ökad förståelse för invandrade föräldrars möte med svenskheten i allmänhet och den svenska förskolan i synnerhet genom de uttryck för upplevelser och åsikter som framträder i livsberättelser om detta. I perspektivet att berättelser skapas i möten i en speciell kontext, är också syftet att detta arbete ska förstås i ljuset av detta. Karlsson (2006b) ställer sig frågan om vems berättelser i en undersökning som denna är och menar att eftersom berättelserna konstrueras i just detta sammanhang så ligger svaret där. Det finns alltså inget anspråk på att berättelserna återger situationer som de verkligen var utan de skapas i kontexten där forskaren och berättaren tillsammans påverkar detta. En objektiv sanningshalt är inte heller intressant eller viktig i detta sammanhang. När kvinnorna började berätta var det i kronologisk följd, som för att presentera sig, vilket Giddens (1991) menar är ett syfte med självbiografiska berättelser. Efter hand blev berättelserna mer sekvensartade och mammorna gav uttryck för att de fick syn på delar av sitt liv som hade fallit i glömska, som när Lidia utbrast ”Jag hade glömt detta!”. Detta är ett exempel på Giddens (1991) resonemang om att det reflexiva inslaget i berättelser behövs för att förstå sin identitet.

Forskningsfrågorna är

1. Vad berättar mammorna om mötet med den svenska förskolan?
2. Vilken betydelse tillmäter mammorna bemötandet från förskolans personal?
3. Vad berättar de om delaktighet och påverkansmöjligheter i förskolans verksamhet?
4. Framkommer det hur tidigare upplevelser präglar deras förståelse för, och inställning till, det nya samhället i allmänhet och den svenska förskolan i synnerhet?

Resultaten av denna studie har gett svar på forskningsfrågorna och kan också bidra till en ökad förståelse för det på samma gång enkla och komplicerade som mänskliga möten utgör, och också till hjälp att få syn på vilka förväntningar och utmaningar som kommer med uttryck som delaktighet och samverkan. Att möten face-to-face är nödvändiga betonar Berger och Luckman (1966) eftersom människan ska leva tillsammans i den värld de konstruerar. Utan denna interaktion är det omöjligt att leva. Detta menar jag att mammorna bekräftar när de ger uttryck för starka känslor av delaktighet när de beskriver möten där människor varit intresserade och vänliga och av utanförskap när de beskriver bemötanden med avsaknad av detta. Detta gäller möten i allmänhet men samtliga mammor berättar om mötet med förskolan och det stöd de har

känt från personalen. Barnens välbefinnande är i fokus men i analysen framkommer också hur de själva konstrueras i möten med personalen. De sociala processerna som Burr (2015) menar leder till ny kunskap växer fram när mammorna berättar hur de har gått från osäkerhet och utanförskap till att förstå och känna sig delaktiga.

Det personliga mötet och det intresse som visats i dessa möten är det som framträder och gång på gång betonar samtliga mammor känslan av lycka när de blivit förstådda och positivt bemötta. Ansträngningar från personalens sida att skapa förståelse mellan dem och mammorna kan relateras till ett interkulturellt förhållningssätt vilket Lahdenperä (2018) menar består just av att vilja möta och förstå. Även om bristande språklig förståelse tas upp som ett problem så framkommer också att det inte alltid har störst betydelse. Att bli sedd och att bli bemött med intresse och nyfikenhet kan uppväga bristande verbalt språk till stor del, liksom att motsatsen, bristande intresse, inte uppvägs av att det finns möjlighet till verbal förståelse. När det gäller frågan om delaktighet och påverkansmöjligheter stannar detta vid barnens välmående och mammorna återkommer till att de är glada om barnen är glada och när de känner sig trygga med att lämna barnen på förskolan. Den betydelse som deras livserfarenheter och kulturella bakgrund har haft för dem framkommer också och de reflekterar både över sin egen personliga förändring och för vilken betydelse det har för barnen nu och i framtiden.

För att konstrueras och omkonstrueras som människa är det nödvändigt att finnas i relation till andra människor. Möten med andra människor i olika kontexter utgör förutsättning för att man ska kunna definiera sig som en enskild person. Jag föreställer mig att detta kan liknas vid hur en fladdermus orienterar sig i luften genom att sända ut signaler som studsar mot saker i omgivningen. Kursen fladdermusen tar avgörs av hur signalerna ekar tillbaka och hjälper fladdermusen att välja rätt väg och undvika kollisioner. Det finns dock inte endast en riktig väg utan ett stort antal valmöjligheter. Ett viktigt syfte är också att hitta föda under färden, vilket möjliggörs med hjälp av signalsystemet. På liknande sätt orienterar sig människan i sin omgivning, och med hjälp av de gensvar han eller hon får från människor i möten väljs inriktningar i livet och bidrar till hur en människas självkänsla och uppfattning om omvärlden formas och omformas.

I denna undersökning har likheter och skillnader i de sex livsberättelserna tydligt visat på betydelsen av människors bemötanden när det gäller hur mammorna har upplevt mötet med det nya landet, språket och förskolan. Livsberättelserna har också visat att synen på den egna utvecklingen har medvetandegjorts under berättandeprocessen. Här har även mötet med mig

som forskare haft betydelse och jag har också blivit medveten om mina fördomar och min egen förändring under arbetets gång.

I resultatet framkommer inte bara det som sägs och som är gemensamt för mammorna eller skiljer sig åt, utan också det som inte sägs. Trots uppföljande frågor om hur de såg på delaktighet i förskolans verksamhet och möjlighet till att påverka detta så var det inget som de tog upp i sina berättelser. Detta kan vara intressant i framtida diskussioner i förskolornas arbetslag, i synnerhet när den nya läroplanen (Skolverket 2018) håller på att implementeras. Med blicken på tidigare forskning som pekar på att bli bemött med nyfikenhet och intresse och att barnens trygghet och välmående står i fokus (Crozier 1999; Lahdenperä 2018; Lunneblad 2004; Vuorinen 2018) visar resultaten i denna undersökning på detsamma. Sett ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv framträder också hur avgörande mötet med en annan människa är för att orientera sig i sin omvärld och förhålla sig till de förändringar av miljön och av den egna personen som pågår, vilket också ansluter sig till tidigare forskning (Berger & Luckman 1966; Burr 2015; Johansson 2005; Mead 1976; Mishler 1999). I tidigare forskning diskuteras frågan om maktförhållande mellan föräldrar och personal (Björk Willén 2013; Bouakaz 2007; Persson & Tallberg Broman 2002). Crozier (1999) problematiserar frågan om vems syn på delaktighet och samverkan som råder och resultatet i denna studie visar inte att det uttrycks önsknings om att vara mer delaktig i förskolans verksamhet. Jag menar att det här framträder ett viktigt problematiseringsområde. I den nya läroplanens Lpfö 18 (Skolverket 2018) står att läsa att vårdnadshavare ska *ges möjlighet och förutsättningar* för delaktighet. Här finns en öppning för arbetslag ute i förskolorna att definiera och diskutera vad det betyder, vilket kan öppna för en syn på föräldrar som kompetenta och intresserade men med olika behov och möjligheter. Det är också en utmaning för lärarutbildningarna att föra denna diskussion med blivande förskollärare och lärare för att förhindra stigmatisering och ett vi-och-de andra tänkande med svenskheten som norm utan reflektion över olika kultur, bakgrund och behov.

I livsberättelser växer en bild av den berättande fram och den beskrivningen är beroende av vem den berättas för och i vilken kontext (Mishler 1999). Att deltagarna i studien fått reda på vilka områden som var intressanta påverkade säkert också hur, och vad, de berättade. Mammorna berättade valda delar ur sitt liv och de hade också olika lätt att uttrycka sig. Deras barndom och uppväxt beskrevs olika och verkade ha större eller mindre betydelse för berättarna. Det är i jämförelser de gjorde som tidigare upplevelser blev tydliga. Exempelvis i jämförelse av hur förskolorna ser ut och fungerar i olika länder eller vilka olika kvinnoideal som härskar. Även kulturella skillnader och likheter togs upp. Under berättandet bytte mammorna ibland

fokus, när ett minne plötsligt dök upp i tanken. En ny konstruktion av den egna personen lades till den redan kända. Det ger en möjlighet att ställa frågan till sig själv om varför det blev som det blev och detta narrativa lärande (Goodson m fl 2010) kan vara till hjälp att hitta nya sätt att förhålla sig till livet.

I ett utbildningsvetenskapligt perspektiv vore det intressant att låta en större grupp föräldrar berätta om sin syn på delaktighet och samverkan, eftersom urvalet i denna undersökning är avgränsad.

Till sist

Undersökningen har sitt fokus på invandrade mammors möte med det nya i allmänhet och den svenska förskolan i synnerhet. Att ta mig an det empiriska materialet med narrativ analys i ett socialkonstruktionistiskt perspektiv har inneburit stora utmaningar, inte minst genom att de rika livsberättelser jag så generöst har fått ta del av innehåller oändligt mycket som skulle vara intressant att fördjupa sig i. Min medvetet reflexiva hållning från början till slut har medfört att jag har fått en större förståelse för mina egna förgivettaganden och fördomar som legat dolda under ytan av min, i mitt tycke, öppna inställning till människors olikheter och allas lika värde. I detta arbete har jag dock ansträngt mig för att fokusera på det som i ett utbildningsvetenskapligt perspektiv kan vara till nytta inom fältet. På förskolor i Sverige pågår ett ständigt utvecklingsarbete och denna studie kan användas som underlag för diskussioner i arbetslag. Även i förskolläraryrket kan den användas i studentseminarier i syfte att skapa förståelse för vårdnadshavares olika behov av delaktighet. Den kan också bidra till att personal i förskolor och studenter får syn på sina egna förgivettaganden och vad de har för betydelse i skapandet av sociala konstruktioner.

Livsberättelseforskning har för mig varit en omtumlande erfarenhet genom att jag har upplevt en stor generositet från de sex mammor som så utlämnande har delgivit mig stort och smått, ytliga och djupt personliga händelser ur sina liv. Stundtals har det varit mycket känslösamt att ta del av episoder som jag inte ens kan föreställa mig med den erfarenhet jag har i bagaget. Mishler (1999) beskriver just den stora friheten men också svårigheten att ge sig in i berättelseanalys, vilket jag fått uppleva. Det har varit en utmaning att hela tiden vara uppmärksam på mig själv som forskare och tolkare och det är svindlande att tänka att det jag har tolkat av de berättelser som mammorna har tolkat av sina minnen ska tolkas ännu en gång av läsarna av denna uppsats.

Referenser

- Alfakir, N. (2010). *Föräldrasamverkan i förändring. En handbok för pedagoger*. Stockholm: Liber.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ashgari, H. (2014). *Från uppväxt till lärargärning*. Diss. Karlstad: Karlstads universitet.
- Bengtsson, I. (2015). *Det mesta händer i huvudet*. Magisteruppsats, Kristianstad: Högskolan Kristianstad.
- Berger, P. & Luckman, T. (1966). *The social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. USA: Penguin Books.
- Björk-Willén, P. (2013). Samtal i förskolans tambur – på skilda villkor. I Björk-Willén, P., Gruber, S. & Puskás, T. (red.) *Nationell förskola med mångkulturellt uppdrag*. Stockholm: Liber, ss. 91–115.
- Björk-Willén, P., Gruber, S. & Puskás, T. (2013). Förskolan som internationell välfärdsinstitution. Perspektiv och begrepp. I Björk-Willén, P., Gruber, S. & Puskás, T. (red.) *Nationell förskola med mångkulturellt uppdrag*. Stockholm: Liber, ss. 11 - 23.
- Bouakaz, L. (2007). *Parental Involvement in School. What hinders and what promotes parental involvement in an urban school*. Diss. Malmö: Malmö Högskola.
- Bunar, N. (2010). *Nyanlända – En forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*. (Vetenskapsrådets rapportserie, 6:2 010) Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. London: Routledge.
- Crozier, G. (1999). Parental Involvement: Who wants it? *International Studies in Sociology of Education*, 9 (3), ss. 219-238.
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Enö, M. (2013). Kommunikation och samverkan i mångkulturella skolor. I Harju, A. & Tallberg Broman, I. (red) *Föräldrar, förskola och skola. Om mångfald, makt och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur, ss. 41-57.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Life*. Stanford: Stanford University Press.

Goodson, I., Biesta, G., Tedder, M. & Adair, N. (2010). *Narrative learning*. Abingdon: Routledge.

Hydén, L-C. & Hydén, M. (red.) (1997). *Att studera berättelser*. Stockholm: Liber.

Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Joshi, A., Eberly, J. & Konzal, J. (2005). Dialogue across Cultures: Teachers' Perceptions about Communication with Diverse Families. *College of New Jersey: Multicultural Education*, 13 (2), ss.11-15.

Karlsson, M. (2006a). *Föräldraidentiteter i livsberättelser*. Diss. Uppsala: Acta Universitatis Upsalisensis.

Karlsson, M. (2006b). Livsberättelser som socialt situerade och strukturerade handlingar – intervjuaren som medberättare. I Pérez Prieto, H. (red.) *Erfarenhet, berättelse och identitet: Livsberättelsestudier*. Karlstad: Karlstad University studies 2006:70, ss. 71–88.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lahdenperä, P. (2004). *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Lahdenperä, P. (2018). *Den interkulturella förskolan. Mål och arbetsätt*. Stockholm: Liber.

Lorentz, H. (2013). *Interkulturell pedagogisk kompetens. Integration i dagens skola*. Lund: Studentlitteratur.

Lorentz, H. & Bergstedt, B. (2006). *Interkulturella perspektiv. Pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. Lund: Studentlitteratur.

Lunneblad, J. (2006). *Förskolan och mångfalden. En etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

- Lunneblad, J. (2013). Tid att bli svensk. En studie av mottagandet av nyanlända barn och familjer i den svenska förskolan. *Nordic Early Childhood Research Journal*, 6 (8), ss. 1–14.
- Markström, A-M. (2007). *Att förstå förskolan – vardagslivets institutionella ansikten*. Lund: Studentlitteratur.
- Massing, C., Kirova, A. & Hennig, K. (2013). The Role of First Language Facilitators in Redefining Parent Involvement. *Canadian Children*, 38 (2), ss. 4–13.
- Mead, G. H. (1976). *Medvetandet, jaget och samhället*. Lund: Argos.
- Mishler, E. G. (1997). Modeller för berättelseanalys. I Hydén, L-C. & Hydén, M. (red.) *Att studera berättelser*. Stockholm: Liber, ss. 63–126.
- Mishler, E. G. (1999). *Storylines. Craftartists' Narratives of Identity*. London: Harvard University Press.
- Pérez Prieto, H. (2006). Inledning. I Pérez Prieto, H. (red.) *Erfarenhet, berättelse och identitet: Livsberättelsestudier*. Karlstad University studies 2006:70. Karlstad: Univ., ss. 7–10.
- Persson, S. & Tallberg Broman, I. (2002). "Det är ju ett annat jobb" Förskollärare, grundskollärare och lärarstuderande om professionell identitet i konflikt och förändring. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 7 (4), ss. 257–278.
- Phoon, H., Abdullah, M. & Abdullah, A. (2013). Multicultural early childhood education: practices and challenges in Malaysia. *Aust. Educ. Res.*, 40, ss. 615–632.
- Regeringens proposition (1997/98:16). *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Regeringens proposition (2009/10:89). *Bäst i klassen – en ny lärarutbildning*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Runfors, A. (2013). Policy, praktik och politik. I Björk-Willén, P., Gruber, S. & Puskás, T. (red.) *Nationell förskola med mångkulturellt uppdrag*. Stockholm: Liber, ss. 137–150.

Skolverket, (2010). *Läroplan för förskolan – Lpfö98* (rev. 2010). Stockholm: Fritzes.

Skolverket, (2016). *Läroplan för förskolan – Lpfö98* (rev. 2016). Stockholm: Wolters Kluwers.

Skolverket, (2018). *Läroplan för förskolan – Lpfö18*. Stockholm: Norstedts juridik.

SOU 1999:63. *Att lära och leda – En lärarutbildning för samverkan och utveckling*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet (2011). *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf [180308]

Vuorinen, T. (2018). Remote parenting: parents' perspectives on, and experiences of, home and preschool collaboration. *European Early Childhood Education Research Journal*, 26 (2), ss. 201–211.

Öberg, P. (1997). *Livet som berättelse: Om biografi och åldrande*. Diss. Uppsala: Acta Universitatis Upsalisensis.

Samtalsguide

Jag är nyfiken på:

Vem var du i ditt hemland?

Familj, uppväxt, utbildning

Varför kom du till Sverige?

Vad tänker du om det?

Vem är du nu?

Hur var första mötet med förskolan?

Vad visste du?

Vad tänkte du?

Delaktighet, vad tänker du om det? Vad förväntar du dig och vad tror du förväntas av dig?

Vad tänker du om framtiden?